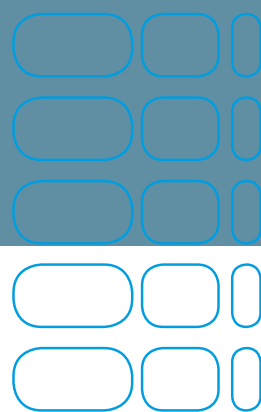

יציבות חברות הביטוח

1. מבוא.....	4
2. מבנה הענף.....	5
3. מאפייני פעילות.....	9
4. סיכונים והערכת יציבות.....	20

נספחים

תרשימי אחזקה של המחזיקים העיקריים בחברות הביטוח הישראליות.....	41	נספח א
חברות ביטוח פעילות ופעילות רישוי בשנת 2005.....	47	נספח ב

לוחות

מספר חברות הביטוח הפעילות, ומהן החברות הפועלות גם בביטוח חיים.....	5	לוח ב-1
תמ"ג, פרמיות ביטוח חיים וביטוח כללי.....	6	לוח ב-2
מדדי ריכוזיות ותחרותיות.....	8	לוח ב-3
נתונים כספיים מרכזיים של חברות הביטוח.....	11	לוח ב-4
שיעור התשואה על ההון החשבונאי בשנים 2001-2005.....	13	לוח ב-5
רווח מצרפי לפני מס מעסקי ביטוח חיים וכללי לפי חברות ביטוח.....	17	לוח ב-6
הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה, ושיעור הוצאות הנהלה וכלליות		לוח ב-7
ודמי עמלה מתוך סך פרמיות ברוטו ומתוך סך ההתחייבויות הביטוחיות.....	19	
היחס בין עתודות ביטוח נטו לבין ממוצע פרמיות בשייר וממוצע תביעות בשייר.....	22	לוח ב-8
שיעור נכסים סחירים מסך הנכסים (בלי תיק משתתף ברווחים).....	25	לוח ב-9
שינוי בהרכב הנכסים.....	27	לוח ב-10
שיעור האשראי מסך הנכסים, לא כולל 'אבנר' ו'קרנית'.....	29	לוח ב-11
רכיבי האשראי בלי אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים.....	30	לוח ב-12
סך האשראי לפי דירוג (לא כולל 'אבנר' ו'קרנית'), בפוליסות משתתפות		לוח ב-13
ברווחים.....	31	
סך האשראי לפי דירוג (לא כולל 'אבנר' ו'קרנית'), בלי פוליסות משתתפות		לוח ב-14
ברווחים.....	32	
שיעור דמי ביטוח / פרמיות בשייר.....	35	לוח ב-15
הרכב ההון העצמי המוכר והעתודה לסיכונים מיוחדים בחברות הביטוח.....	36	לוח ב-16
מדדים לבחינת הלימות ההון: התפתחות ההון העצמי בחברות הביטוח.....	38	לוח ב-17

תרומתו של ענף הביטוח היא ביצירת אפשרויות למשקי בית ולפירמות לבצע עסקאות בסיכונים פחותים ובכך להגביר את הוודאות האישית והמסחרית. נוסף על כך, חברות הביטוח מנהלות חלק מרכזי מהחיסכון הפנסיוני של הציבור. חברות הביטוח תורמות להגדלת פוטנציאל השקעות המשק לטווח הארוך בהיותן ספקיות של מקורות מימון משלימים למקורות המימון הפיננסיים הבנקאיים שמיועדים לרוב לטווחים קצרים ובינוניים. אגף שוק ההון ביטוח וחיסכון פועל לשמירה על זכויות המבוטחים ולשיפור רווחתם, לשמירה על יציבות המערכת, להגברת התחרות, להגדלת מקורות האשראי במשק וכן למניעת ניגודי עניינים בשוק הביטוח והחיסכון הפנסיוני. כדי לעמוד ביעדים אלו האגף פועל לקביעת הוראות וכללים שיסדירו את מסגרת הפעולה. במסגרת זו נעשו בשנים האחרונות רפורמות מהותיות אחדות שהביאו לידי שינוי של ממש במשק הביטוח והחיסכון הפנסיוני. רפורמות אלו באו כדי לצמצם את ניגודי העניינים הקיימים ולהגביר את התחרות בשוק ההון. הרפורמה בקרנות הפנסיה בשנת 2003 והרפורמה בשוק ההון בשנת 2005 (חקיקת בכר) הרחיבו את פעילותן של חברות הביטוח במגוון תחומים פיננסיים.

הפיכת חברות הביטוח לגופים פיננסיים שינהו חלק ניכר מהנכסים הפנסיוניים של הציבור, ובכללם כספי המבוטחים בביטוח החיים, כספי עמיתי קרנות הפנסיה החדשות וכספי עמיתי קופות הגמל, צפויה מחד גיסא להגדיל את הפוטנציאל המסחרי של החברות, ומאידך גיסא לחשוף אותן לסיכונים ולאתגרים עסקיים חדשים.

התמורות בשוק הביטוח כמפורט לעיל, לצד השינויים הנוספים בענף, כגון התחרות הגוברת בענפי הביטוח ופעולות האגף למען נידות בין אפיקי החיסכון השונים, מעמידות את חברות הביטוח בפני אתגר ייחודי. התמודדות עם האתגר תעצב בסופו של דבר את שוק הביטוח והחיסכון מחדש. חברות ביטוח שישכילו לפתח גמישות בפיתוח התמחויות במגוון התחומים, ביצירתיות בהשקת מוצרים חדשים, בשכלול מערכי ההשקעות ואיכותם וכן בשכלול יכולות מדידה וניהול הסיכונים שהן חשופות להם צפויות להיות בעלות חלק דומיננטי יותר בשוק הביטוח והחיסכון.

שוק הביטוח בסוף שנת 2005 מתאפיין ברמת ריכוזיות גבוהה. נוסף על כך, בשנת 2005 השיגו החברות רמת רווחיות גבוהה זו השנה השלישית ברציפות. רווחיות זו מבטאת שיעור תשואה גבוה מאוד של תשואה שנתית להון - 29%. הרווחיות מוסברת בעיקרה ברווחי ההשקעה של חברות הביטוח לאור ביצועי שוק ההון בשנת 2005.

נכון ליום 31 בדצמבר 2005 ניהלו חברות הביטוח מעל 180 מיליארדי ₪ (היקף נכסים). בפרק זה ייסקר ענף הביטוח לשנת 2005, יפורטו ביצועי החברות בתחומי הפעולה למיניהם וייסקרו מדדי יציבות החברות והערכת הסיכונים המרכזיים שעמדו בפני חברות הביטוח בשנת 2005.

בישראל פעילות 25 חברות ביטוח (ובהן 'אבנר' ו'קרנית'). שלוש מהן חברות ממשלתיות: 'קרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות' מבטחת נזקי טבע בחקלאות; 'ענבל' מבטחת פעילות ממשלתית; ו'אשרא' (לשעבר 'החברה הישראלית לביטוח סיכוני סחר-חוץ') העוסקת בביטוח סיכוני סחר-חוץ לטווח הארוך (יותר משנה).

לוח ב-1

מספר חברות הביטוח הפעילות, ומהן החברות הפועלות גם בביטוח חיים

2005	2004	2003	2002	2001	2000	
25	25	25	27	28	31	סך חברות
מתוכן פועלות ב:						
14	13	13	14	14	16	ביטוח חיים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח

בשנים האחרונות מסתמנת מגמת מיזוג ורכישה של חברות ביטוח. מספר חברות הביטוח ירד מ-31 בשנת 2000 ל-25 חברות פעילות בשנת 2005¹. להלן שיוך חברות על-פי קבוצות:

- קבוצת כלל כוללת את חברת כלל, את חברת אריה² ואת חברת כלל ביטוח אשראי.
- קבוצת מגדל כוללת את חברת מגדל ואת חברת המגן.
- קבוצת הפניקס כוללת את חברת הפניקס ואת חברת הדר³.
- קבוצת הראל כוללת את חברת הראל ואת חברת דקלה.
- 'מנורה' כוללת את חברת מנורה.
- קבוצת הכשרת הישוב כוללת את חברת הכשרת הישוב ואת חברת ב.ס.ח.
- קבוצת AIG כוללת את חברת AIG ואת חברת עזר (EMI).
- קבוצת ממשלתיות כוללות את קרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות, את חברת ענבל ואת חברת אשרא.
- חברות נוספות - חברת איילון, חברת אליהו, חברת שומרה, חברת שירביט, חברת ביטוח ישיר (ישיר איי. די.איי.), ביטוח חקלאי - אגודה שיתופית, תאגיד אבנר והקרן קרנית.

ענף הביטוח הוא אחד הענפים המרכזיים במשק. היקף פעילותו ביחס לתוצר המקומי הגולמי גדל מ-4.5% מהתמ"ג בשנת 2000 ל-5.9% מהתמ"ג בשנת 2005.

1. ראה תרשימי החזקות בנספח א.

2. שמה שונה בשנת 2006 ל-'כלל בריאות'.

3. חברת הדר מוזגה לתוך חברת הפניקס בינואר 2006.

לוח ב-2

תמ"ג, פרמיות ביטוח חיים וביטוח כללי⁴ במיליארדי ₪
שיעור באחוזים בשנים 2005-2000

2005	2004	2003	2002	2001	2000	סעיף
557	530	507	499	505	506	תוצר מקומי גולמי
401	376	354	345	357	362	תוצר מקומי גולמי של הסקטור העסקי
33	32	31	26	26	23	סך פרמיות חיים וכללי
5.9%	6.0%	6.2%	5.3%	5.1%	4.5%	שיעור מתמ"ג
8.2%	8.5%	8.9%	7.6%	7.2%	6.3%	שיעור מתמ"ג של הסקטור העסקי

המקור: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

משווקי ביטוח יכולים להיות סוכני ביטוח יחידים או תאגידיים (ישנן סוכנויות ביטוח בבעלות חברות ביטוח). כמו כן ישנן חברות ביטוח, כגון AIG ו'ביטוח ישיר', המשווקות את הביטוח באופן ישיר. בשנת 2005 פעלו 906 סוכנויות ביטוח (סוכן-תאגידי) שהיו מורשות בלפחות אחד מענפי הביטוח ('רכוש', 'תאונות', במסגרת ביטוח כללי, ביטוח חיים וביטוח ימי)⁵.

מדדי ריכוזיות ותחרותיות

ענף הביטוח בישראל מאופיין בריכוזיות גבוהה (אך נמוכה מענף הבנקאות), 81% מסך הפרמיות בענף נתונות בידי חמש קבוצות הביטוח הגדולות⁶. ביטוי לריכוזיות זו אפשר לראות בתרשימים ב-1 ו-2. הריכוזיות בענף ביטוח החיים גבוהה לפי כל המדדים לעומת הריכוזיות בענף הביטוח הכללי. כך, משקלן של חמש קבוצות הביטוח הגדולות עומד על כ-95% מהפרמיות בגין מכירת פוליסות ביטוח חיים, לעומת כ-69% מדמי הביטוח ממכירת פוליסות ביטוח כללי.

4. בפרק יציבות - הנתונים של השנים עד 2003 (כולל) מתואמים למדד בגין דצמבר 2003. משנת 2004 ואילך הנתונים שוטפים.

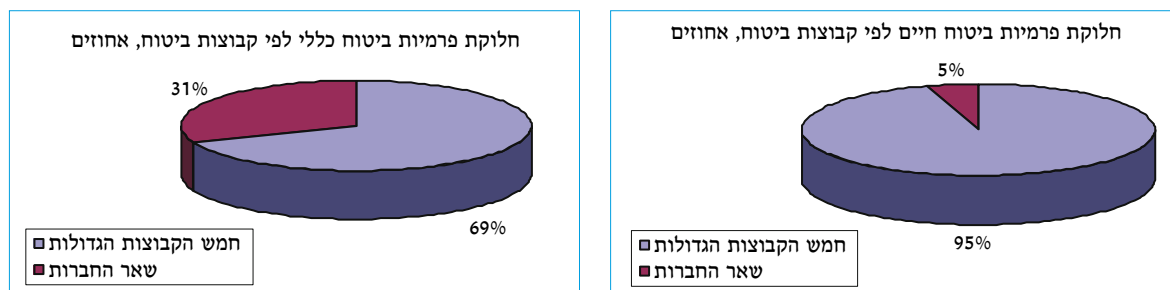
5. ראה הרחבה על רישוי סוכני ביטוח בפרק מחלקת רישוי סוכנים ויועצים.

6. כולל את קבוצות מגדל, כלל, הראל, הפניקס ומנורה.

תרשים ב-1 ו-ב-2

חלוקת פרמיות ביטוח חיים וביטוח כללי לפי קבוצות ביטוח,

באחוזים, שנת 2005

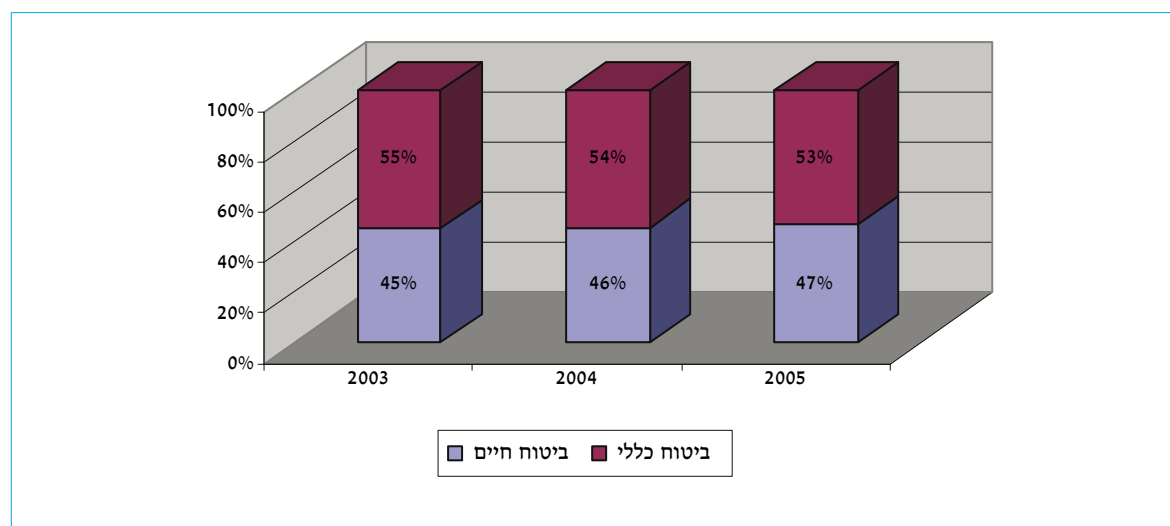
המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

בבחינת חלוקת הפרמיות ברוטו בין ביטוח חיים לביטוח כללי עולה כי עיקר הפרמיות מגיעות מביטוח כללי, אם כי במהלך שלוש השנים האחרונות פער זה הולך ומצטמצם, ובשנת 2005 הוא עמד על 47% מביטוח חיים ו-53% מביטוח כללי.

תרשים ב-3

הרכב פרמיות ברוטו בחלוקה לעסקי הביטוח (חיים וכללי) בשנים 2003-2005

(באחוזים)

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

בלוח ב-3 מחושב מדד הרפינדל-הירשמן⁷ (HHI) המודד את הריכוזיות בענף מסוים. מדדים CR3 ו-CR5 בודקים את יחס הפרמיות של שלוש וחמש הקבוצות הגדולות מתוך סך הפרמיות בענף, בהתאמה. בשלוש השנים האחרונות חלה ירידה קלה במדד הריכוזיות בענף ביטוח החיים, מ-0.213 בשנת 2003 ל-0.206 בשנת 2005. בביטוח כללי חלה ירידה ניכרת הנובעת בעיקרה מכניסת חברות קטנות ליותר תחומי פעילות בענף זה, ויש בכך כדי להגביר את התחרותיות. עם זה, בביטוח כללי, כדי לדייק במשמעות הריכוזיות, נבדוק את ענף ביטוח רכב חובה, המהווה למעלה מ-50% מהפרמיות בביטוח כללי. 16 חברות היו פעילות בענף ביטוח החובה לרכב בשנת 2005. בבחינת המדד לאורך זמן חלה ירידה מ-0.102 בשנת 2003 ל-0.09 בשנת 2005. גם בירידה זו יש הסבר בריכוזיות בביטוח כללי לאורך השנים. השינוי בריכוזיות בביטוח רכב חובה נובע בין היתר מהרפורמה שנעשתה בענף זה⁸. בבואנו לבחון את הסיבות להבדלים בריכוזיות, חשוב לזכור שבביטוח כללי פועלות 25 חברות לעומת 14 חברות בלבד בביטוח חיים. כמו כן, ביטוח חיים כולל רכיב חיסכון ורכיב ריסק בשיעורים שונים ומהווה חוזה לטווחים ארוכים הכולל חסמים שמקשים את מעבר המבוטחים. הביטוח הכללי לעומת זאת כולל בתוכו רכיב ריסק בלבד, והחוזים בביטוח כללי הם בדרך כלל לשנה, קרי חוזים קצרי טווח (אם כי יש לפעמים חוזים ארוכים יותר). הדבר גורם לניידות מבוטחים גבוהה מזו שבביטוח חיים.

לוח ב-3

מדדי ריכוזיות ותחרותיות

מדדי ריכוזיות ותחרותיות לפי פרמיה ברוטו בענפי ביטוח החיים והביטוח הכללי			מדדי ריכוזיות ותחרותיות לפי פרמיה ברוטו בענף הביטוח הכללי			מדדי ריכוזיות ותחרותיות לפי פרמיה ברוטו בענף ביטוח החיים			
2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003	
0.145	0.146	0.149	0.116	0.118	0.122	0.206	0.212	0.213	HHI
0.580	0.580	0.584	0.496	0.505	0.524	0.702	0.708	0.710	CR3
0.812	0.813	0.815	0.690	0.696	0.704	0.952	0.952	0.951	CR5

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

7. מדד הירשמן-הרפינדל מחושב לפי סכום ריבוע המנות המתקבלות מחילוק הפרמיות של כל גוף בסך כל סכום הפרמיות בענף.
8. ראה הרחבה על הרפורמה בביטוח רכב חובה בפרק ביטוח כללי.

תמצית המאפיינים

שנת 2005 הייתה שנה מוצלחת נוספת לענף הביטוח בישראל. בשנה זו הציגו החברות תוצאות עסקיות טובות מאוד, גבוהות מאלו שהושגו בשנת 2004 אך נמוכות מבשנת השיא 2003. התשואה להון של חברות הביטוח הסתכמה בשנת 2005 בשיעור 29%. שיעור זה מבטא עלייה של כ-4 נקודות אחוז מהתשואה שהושגה בשנת 2004, אך ירידה של כ-8 נקודות אחוז מתשואת השיא שהושגה בשנת 2003. בד בבד צמח ההון העצמי החשבונאי של החברות בין השנים 2003 ל-2005 בשיעור של כ-24% והסתכם בסך 9.6 מיליארד ₪.

רווח חברות הביטוח מורכב בעיקרו מהפרמיות שהן גובות, מרווחי פעילות ההשקעות, מתגמולי הביטוח שהן משלמות בשל מקרי הביטוח שאירעו ומהוצאותיהן התפעוליות. הרווח המצרפי לאחר מס מעסקי ביטוח (2.7 מיליארד ₪) גבוה בכ-16% מהרווח המצרפי בשנת 2004. ישנה עלייה ברווחיות ענף ביטוח החיים לפני מס בכ-12.3% (2.1 מיליארד ₪) וברווחיות ענפי הביטוח הכללי לפני מס בכ-10.32% (2.1 מיליארד ₪). אולם עדיין ישנה ירידה לעומת שנת 2003 של כ-2.4% בענף ביטוח חיים ושל כ-4.3% בענף הביטוח הכללי.

הכנסות מהשקעות מהוות רכיב מרכזי בתוצאות הכספיות של חברות הביטוח, ובהן טמון ההסבר המרכזי לעלייה ברווחיות לעומת השנה הקודמת. חשיבות רווחי ההשקעה באה לידי ביטוי בהשפעת הרווחים הן על הרווח בעסקי הביטוח הכללי והן על הרווח בעסקי ביטוח החיים (באמצעות דמי ניהול מהתיק המשותף ברווחים אשר מחושבים בתור שיעור מהיקף הנכסים בצירוף שיעור מרווחי ההשקעות⁹). כמו כן היא באה לידי ביטוי בתכניות ביטוח חיים מבטיחות תשואה, במרווח הפיננסי בין התשואה הנקובה על איגרות החוב המיועדות שחברת הביטוח מקבלת מהמדינה לבין שיעור תשואה נמוך יותר שהבטיחו חברות הביטוח למבוטחיהן בתכנית. בשנת 2005 חלה עלייה חדה בהכנסות מהשקעות לעומת השנה הקודמת, ואלה עמדו על כ-12.5 מיליארד ₪ בביטוח חיים וכ-2.3 מיליארד ₪ בביטוח כללי (עלייה של כ-64.4% ו-26.4% בהתאמה). מקור הרווחיות הגבוהה יותר של חברות הביטוח בשנת 2005 לעומת השנה הקודמת הוא בשינוי בתשואות בשוק ההון. תשואות אלו היו גבוהות בשנת 2005 לעומת שנת 2004.

העלייה בהכנסות מפעולות השקעה נטרלה את ההשפעות השליליות הנובעות מהגידול בתשלומים למבוטחים בביטוח כללי ומהגידול בהוצאות הנהלה וכלליות, הן בביטוח כללי והן בביטוח חיים, והביאה לידי גידול בשיעור התשואה להון השנה. אם כי הגידול טרם הגיע לרמתו של זה משנת 2003. סך ההכנסות המצרפיות מפרמיות בשנת 2005 בביטוח הכללי עלה בכ-1.7% לעומת שנת 2004. מנוע הצמיחה

9. בפוליסות 'ביטוח חיים משותף ברווחים' שהונפקו עד 31 בדצמבר 2003, דמי הניהול המקסימליים מהחיסכון המצטבר הנפוצים הם 0.6% מהחיסכון המצטבר ו-15% מהרווחים ה־רְאִלִיִּים. בפוליסות שהונפקו החל ב-1 בינואר 2004, דמי ניהול מקסימליים מקובלים הם 1% מהחיסכון המצטבר ו-11% מהפרמיה.

המשמעותי בביטוח כללי נרשם בענף ביטוח הבריאות, ואילו בענף ביטוח רכב חובה נרשם קיטון. בפרמיות ביטוח החיים חלה בשנת 2005 עלייה של כ-6.3% לסך של כ-15.4 מיליארד ₪. הסיבות לכך הן התאוששות המשק והגידול בהפקדות לתכניות ביטוח קיימות (עלויות שכר) ובמכירת פוליסות חדשות. כמו כן, מקצת הגידול נובע מדרישה רגולטורית לדווח על כל הפרמיות מביטוח סיעודי תחת ענף ביטוח חיים¹⁰.

הירידה בתגמולי ביטוח החיים ששילמו חברות הביטוח למבוטחים בשנת 2005 לעומת שנת 2004 עומדת על כ-87.5 מיליון ₪. הסבר אפשרי לה הוא המשך הירידה בפדיון כספי החיסכון שנצברו בפוליסות. ירידה זו התרחשה בזכות המשך השיפור במצב התעסוקה במשק. השיפור הביא לידי הקטנת הצורך של הציבור לפדות את חסכונותיו לשם קיום שוטף. עוד הסברים אפשריים הם הקיטון ב'טוויסטינג' לאור פריסת העמלות לסוכנים לאורך חיי הפוליסה (במקום תשלום עיקר העמלות בשנים הראשונות לחיי הפוליסה) וגילוי נאות של פרטים למבוטחים המונע פדיון לא כדאי כלכלית של פוליסות ביטוח החיים. מנגד, בביטוח הכללי חל גידול בתביעות ששולמו ובהפרשה לתביעות תלויות בסך כ-1.4 מיליארד ₪.

גידול בהוצאות התפעוליות הן בביטוח חיים והן בביטוח כללי פגע ברווחיות חברות הביטוח בשנת 2005. בביטוח חיים הגידול עמד על כ-123 מיליון ₪. רכיב מרכזי בשינוי זה הוא הגידול בהוצאות הנהלה וכלליות של חברות הביטוח. עמלות לסוכנים כמעט לא השתנו בין 2004 ל-2005¹¹. בביטוח כללי חלה עלייה של כ-245 מיליון ₪ בהוצאות התפעוליות.

סיבה נוספת לגידול ברווח הנה המעבר ליישום שיטת השווי ההוגן בשערוך נכסים לא סחירים בפוליסות המשתתפות ברווחים בביטוח חיים. שערוך זה גרם לגידול בשווי הנכסים ומכאן לגידול בהכנסות מדמי ניהול שהחברות גובות.

10. בעבר נעשתה הבחנה בין פוליסות ביטוח סיעודי שהונפקו לתקופת ביטוח של עד שלוש שנים לבין פוליסות כאמור שהונפקו לתקופת ביטוח העולה על שלוש שנים, וכך הראשונות הוצגו ודווחו במסגרת עסקי ביטוח כללי, ואילו האחרונות הוצגו ודווחו במסגרת עסקי ביטוח חיים.

11. עד סוף שנת 2003 שולמה רוב העמלה לסוכן בשנה שבה מכר את הפוליסות, אף שאת ההכנסות הנובעות מהפוליסה קיבלה חברת הביטוח על פני שנים ארוכות. משום כך פרסם המפקח על הביטוח חוזר המחייב את חברות הביטוח לדחות את ההכרה בהוצאה על פני השנים שבהן צפויה להתקבל ההכנסה, על-פי עקרון ההקבלה. בעקבות פרסום החוזר, עמלות לסוכנים משולמות על-פני תקופה הנעה בין שבע ל-15 שנים בהתאם לענף שמדובר בו.

לוח ב-4

נתונים כספיים מרכזיים של חברות הביטוח, מיליוני ₪

בשנים 2005-2003

שיעור השינוי בין השנים			סעיף			
2003-2004	2004-2005	2003-2005	2005	2004	2003	
רווחיות						
-10.8%	19.8%	6.8%	2,732.0	2,281.2	2,557.1	רווח נקי (לאחר מס)
-13.2%	12.4%	-2.4%	2,070.0	1,841.9	2,121.5	רווח מעסקי ביטוח חיים לפני מס
-13.2%	10.3%	-4.3%	2,083.7	1,888.7	2,176.9	רווח מעסקי ביטוח כללי לפני מס
פרמיות ותביעות						
2.8%	6.3%	9.2%	15,403.5	14,490.8	14,101.0	פרמיות בביטוח חיים
0.3%	1.8%	2.1%	17,629.1	17,321.5	17,264.7	פרמיות בביטוח כללי
-6.1%	-1.6%	-7.6%	5,436.2	5,523.8	5,884.4	סה"כ התשלומים למבוטחים בביטוח חיים
-5.4%	11.7%	5.6%	13,201.4	11,819.2	12,498.8	תביעות ששולמו והפרשה לתביעות תלויות בביטוח כללי
רווחי השקעות						
-30.9%	64.4%	13.6%	12,477.2	7,588.9	10,986.6	רווחי השקעות - ביטוח חיים
-35.7%	26.4%	-18.6%	2,283.1	1,805.7	2,806.5	רווחי השקעות - ביטוח כללי
הוצאות תפעוליות						
-16.4%	4.3%	-12.8%	2,972.9	2,849.6	3,408.9	דמי עמלה, הנהלה וכלליות בביטוח חיים
1.1%	5.7%	6.9%	4,514.6	4,269.3	4,222.0	דמי עמלה, הנהלה וכלליות בביטוח כללי
נתוני מאזן						
8.6%	12.6%	22.3%	180,682.5	160,484.8	147,749.8	סך מאזן
15.6%	20.6%	39.5%	72,984.3	60,509.4	52,322.5	סך נכסי התיק המשתתף ברווחים בביטוח חיים
-0.1%	8.1%	7.9%	48,142.9	44,542.4	44,601.9	סך נכסי התיק המבטיח תשואה בביטוח חיים ישן
הון עצמי ודיבידנד						
17.5%	5.5%	24.0%	9,640.0	9,140.1	7,776.6	הון עצמי חשבונאי
-1.2%	47.9%	46.1%	1,488.8	1,006.3	1,018.9	דיבידנד שחולק ¹
			29%	27%	37%	תשואה להון עצמי ²

המקור: דיווחי חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות הערות ללוח:

1 דיבידנד נלקח מדוחות על בסיס סולו.

2 חושב באמצעות חלוקת הרווח בהון העצמי הממוצע.

הון עצמי ותשואה

שני גורמים מרכזיים משפיעים על התשואה על ההון: רווחיות ובסיס ההון.

גורמי רווחיות המשפיעים על היחס:

1. רווח חיתומי – רווח זה נובע מפעילות ביטוחית טהורה ומושפע בין היתר ממאפייני הפעילות הביטוחית בחברת הביטוח ומאיכות ניהולה.
2. הכנסות מהשקעות – איכות החלטות ההשקעה של החברות תביא לידי תשואה שונה על עתודות הביטוח הכללי ועל החיסכון המצטבר בתיק המשתתף ברווחים אשר ממנו נגזרים דמי ניהול לחברות. ככל שלחברות יש עתודות ביטוח חיים גדולות יותר, רווחי ההשקעה גדולים יותר; כך, למשל, השנים 2003 ו-2005 היו שנות גאות בשוק ההון. בשנים אלו ההכנסות מהשקעות של חברות הביטוח גדלו והשפיעו במידה רבה על רווחיות החברות.
3. תיק ביטוח חיים ישן – לחברות הביטוח הוותיקות יש הכנסות מפערי הריבית בתכניות ביטוח חיים 'קל-אסיות'. תכניות אלו נמכרו עד סוף שנת 1991 ומבטיחות תשואת ריבית קבועה למבוטחים, ואילו חברות הביטוח נהנות מאג"ח ח"ץ ממשלתיות (אג"ח מיועדות) הנושאות ריבית צמודה גבוהה יותר. נוסף על כך, בגין תכניות אלו אין לחברות הוצאות רכישה נדחות, ולכן דרישות החזקת ההון בגינן נמוכות יותר.
4. יעילות – ככל שהחברה מצליחה להקטין את הוצאותיה (קרי, הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה) ביחס לפרמיות שהיא גובה, כך היא מצליחה להרוויח יותר מכל שקל שהיא גובה.
5. ביטוח משנה – ככל שהחברה מעבירה נתח גדול יותר מהפרמיות אל מבטח משנה כך היא מקטינה את ההכנסות שלה בשייר, ובהתאם לתנאי ההסכם עם מבטח המשנה, עשוי הדבר להשפיע על רווחיותה.

גורמי הון המשפיעים על היחס:

1. ענפי הפעילות של החברות – דרישות ההון כפי שנקבעו בתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (הון עצמי מי-נימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998; לפי תקנות אלו, ההון העצמי המינימלי נקבע על-פי השייר העצמי בפעילות בענפי ביטוח כללי, ואילו בשל הפעילות בענפי ביטוח חיים דרישת ההון המינימלי היא בגובה הוצאות הרכישה הנדחות כפי שהן רשומות בדוח הכספי של המבטח.
- מאחר שדרישות ההון בגין פעילות בביטוח כללי ובגין פעילות ביטוח חיים אינן זהות, בסיס ההון מושפע ממבנה הפעילות של כל חברה וכן ממדיניות העברת הסיכון הביטוחי למבטחי משנה.
2. מבנה החזקות תאגידי – שליטה בחברות ביטוח, בקרנות פנסיה ובקופות גמל מחייבת החזקת הון נוסף.
3. מדיניות חלוקת דיבידנדים – ישנן חברות הנוהגות לחלק את עודפי ההון בצורת דיבידנד. יש בכך כדי להקטין את ההון העצמי החשבונאי.

לוח ב-5

שיעור התשואה על ההון החשבונאי בשנים 2001-2005
על בסיס דוחות סולו

תשואה שנתית ממוצעת	תשואה שנתית באחוזים					חברה
	2005	2004	2003	2002	2001	
2001-2005						
קבוצת כלל						
23.4%	26.8%	25.6%	29.9%	13.3%	21.6%	כלל
12.8%	14.5%	15.7%	21.0%	2.7%	10.1%	אריה
11.5%	17.7%	19.6%	15.9%	0.8%	3.5%	כלל אשראי
קבוצת הראל						
53.8%	51.5%	46.9%	66.9%	24.8%	78.8%	הראל
48.8%	55.5%	50.3%	59.5%	41.0%	37.5%	דקלה
קבוצת מגדל						
26.7%	27.9%	24.4%	33.5%	12.6%	35.3%	מגדל
21.9%	25.8%	19.2%	31.9%	8.0%	24.5%	המגן
קבוצת הפניקס						
18.0%	24.8%	15.8%	25.3%	16.4%	7.9%	הפניקס
14.4%	18.9%	18.9%	17.5%	4.6%	11.9%	הדר
38.0%	27.8%	32.4%	52.7%	27.0%	50.0%	מנורה
31.6%	25.4%	35.7%	39.4%	22.2%	35.4%	איילון
25.5%	42.2%	33.1%	61.8%	-33.3%	23.9%	אליהו
10.8%	8.1%	16.3%	15.5%	5.2%	8.9%	הכשרת הישוב
36.1%	35.5%	38.5%	34.0%	16.6%	56.0%	ביטוח ישיר
21.6%	11.1%	13.9%	50.5%	27.8%	4.6%	AIG
2.4%	3.3%	1.4%	2.8%	-	4.7%	ביטוח חקלאי
3.8%	3.9%	2.7%	8.3%	1.1%	2.9%	שומרה
10.1%	16.5%	17.5%	11.6%	0.7%	4.3%	שירביט
25.4%	20.4%	20.5%	8.4%	20.1%	57.6%	ב.ס.ס.ח
-22.6%	-59.5%	-0.1%	11.9%	-46.9%	-18.5%	עזר
42.4%	33.7%	31.5%	54.7%	59.0%	32.9%	אבנר
ממשלתיות						
4.2%	5.4%	3.6%	5.5%	2.0%	4.4%	ענבל
1.5%	-1.1%	3.2%	6.7%	1.7%	-2.9%	אשרא
0.2%	-3.9%	-1.3%	3.8%	-4.9%	5.5%	קרן נזקי טבע
24.9%	26.0%	24.4%	34.8%	15.0%	24.2%	סך הכול

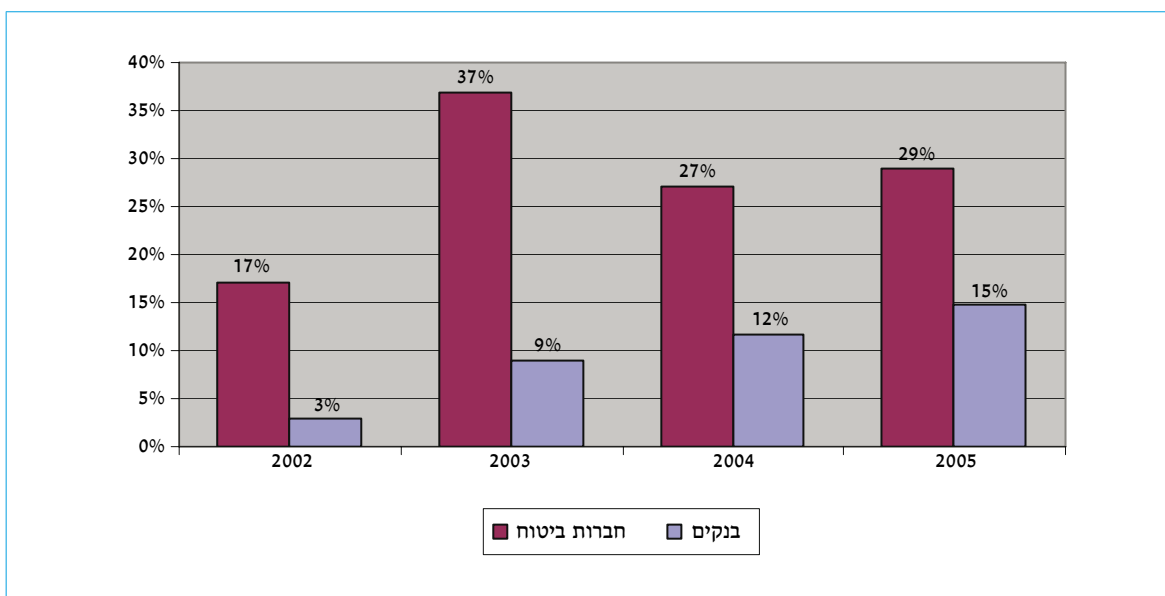
המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח סולו של החברות

כפי שעולה מלוח ב-5, התשואה השנתית הממוצעת על ההון העצמי בשנים 2001-2005 עומדת על כ-25%. בשנת 2005 חלה עלייה של 2 נקודות האחוז בתשואה על ההון העצמי ביחס לשנת 2004, והיא הגיעה לשיעור של 29%.

עוד אפשר לראות כי התנודתיות בתשואה על ההון העצמי לאורך השנים עקבית עם תוצאות שוק ההון הישראלי. קרי, שנת 2002 הייתה שנת שפל, הן בשוק ההון והן בתשואה על ההון העצמי. מנגד, שנת 2003 היא שנת השיא. כאמור לעיל שנת 2005 הייתה שנה טובה בשוק ההון, אך בכל זאת נמוכה בתוצאותיה משנת 2003.

תרשים 4-1

תשואה להון העצמי בבנקים* ובחברות הביטוח - ממוצע ענפי בשנים 2002-2005

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות * שיעור התשואה להון בבנקים לשנת 2005 הוא חישוב מקורב לפי נתוני חמשת הבנקים הגדולים.

מתרשים ב-4 עולה ששיעור התשואה להון בחברות הביטוח גבוה הרבה יותר משיעור התשואה להון בבנקים. אך התנודתיות בחברות הביטוח גבוהה יותר ונובעת מהתלות בתשואה שחברות הביטוח משיגות בשוק ההון. בשנת 2005 התשואה להון עמדה בחברות הביטוח על כ-29% לעומת כ-15% בבנקים.

סיבות מרכזיות אחדות להבדלים בתשואה להון:

1. חברות הביטוח רוכשות ביטוח משנה, ויש בכך כדי להקטין את דרישת ההון העצמי שלהן וכן את הסיכון הביטוחי החל עליהן. הבנקים בישראל לעומת זאת מקבלים עליהם את כל הסיכון ולכן הונם, שהוא 'כרית ביטחון' לעמידתם בהתחייבויותיהם, גבוה יותר.

2. במאזני חברות הביטוח ישנה עתודה לסיכונים מיוחדים בביטוח חיים, בשיעור של עד 0.2% מהסכום בסיכון. מכאן שחלק מהכרית לספיגת הפסדים בחברות ביטוח אינה רכיב בהון העצמי אלא עתודה המוצגת במסגרת התחייבויות החברה בדוחות.
3. לפי דרישות המפקח על הבנקים, הבנקים נדרשים למדוד את הסיכונים העומדים בפניהם עקב סוגי הנכסים שהם מנהלים ולהעמיד הון עצמי בהתאם.
- המגמה הבין-לאומית הכוללת היא ניסיון של גופי התקינה והפיקוח הבין-לאומיים לייסד הסדרה כוללת לדרישת ההון מחברות ביטוח, בהתבסס על רמת הסיכון הספציפית הגלומה בפעילותן. הסדרה זו אמורה לזנוח את הדרישות הטכניות בעניין דרישות ההון ולהתבסס על מודלים סטטיסטיים מתקדמים לקביעת דרישות ההון. יש להניח כי דרישות ההון בחברות הביטוח תגדלנה בעקבות המעבר לדרישת הון מבוססת-סיכון. הסדרה כוללת זו צפויה להיות מיושמת בישראל בשנים הקרובות.

רווחיות

שונוה גדולה בין השנים מאפיינת את הרכב הרווח של חברות הביטוח. ההבדלים נובעים בין היתר מהשינוי ביחס בין הפרמיות בענף ביטוח החיים לבין ענף הביטוח הכללי ומרווחיות שונה – הן רווח חיתומי והן רווחי השקעה המשתנים לפי התנהגות שוק ההון.

לוח ב-6 מלמד על הבדלים בהרכב הרווח של חברות הביטוח. לדוגמה, בקבוצת כלל שיעור הרווח מעסקי ביטוח חיים (מתוך סך הרווח) בשנת 2003 היה 49%, עלה ל-59% בשנת 2004 וירד ל-57% בשנת 2005. בקבוצת מגדל, שיעור הרווח מעסקי ביטוח חיים בשנת 2003 היה 85%, ירד ל-73% בשנת 2004 ועלה ל-79% בשנת 2005.

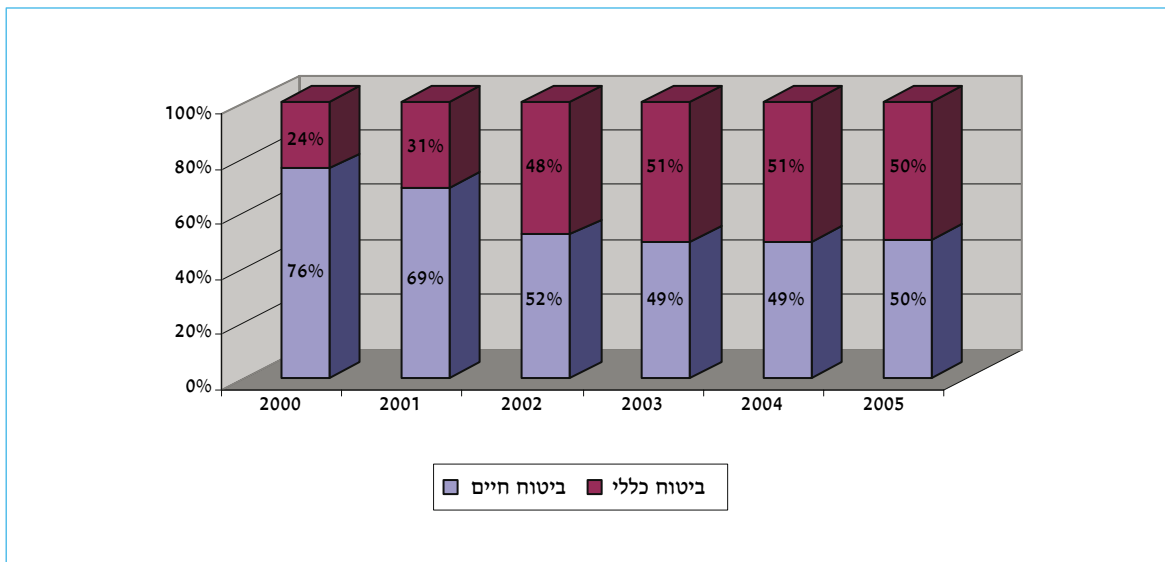
לחמש חברות הביטוח הגדולות יש תיק ביטוח חיים גדול הנהנה מאג"ח ח"ץ ממשלתי¹². שיעור הרווח מעסקי ביטוח חיים בחברות אלו גדול ומהווה 50% ואף יותר מסך הרווח מביטוח חיים ומביטוח כללי. מנגד, בחברות הבינוניות והישירות עיקר הרווח נובע מפעילות בביטוח כללי, והחברות הקטנות אינן פעילות כלל בביטוח חיים.

הקפיצה בחלקו של הרווח מעסקי ביטוח כללי בשנת 2002 (ראה תרשים ב-5) נובעת מהפסקת פעילות של תאגיד אבנר בשנת 2001. בשנת 2005 התחלק הרכב הרווחים בענף כולו שווה בשווה בין שני ענפי הביטוח – חיים וכללי.

12. בתכניות אלו רווחי החברות הנם מרווח פיננסי בין התשואה המובטחת למבוטחים לבין התשואה הגבוהה יותר שהן מקבלות מהמדינה.

תרשים 5-1

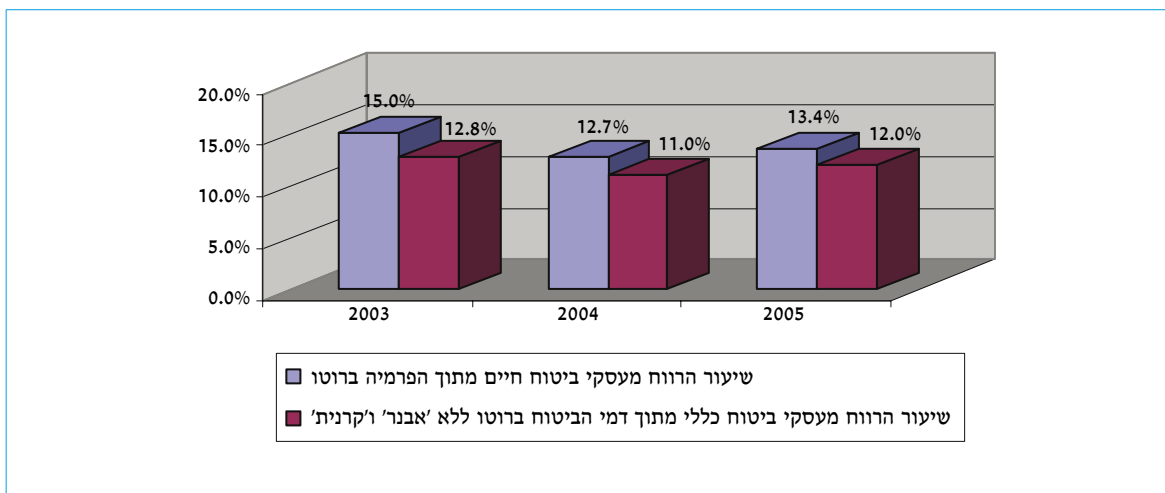
הרכב הרווח לפני מס בחלוקה לעסקי הביטוח (חיים וכללי)
באחוזים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

תרשים 6-1

שיעור הרווח מעסקי ביטוח חיים וביטוח כללי מתוך דמי הביטוח ברוטו

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

אפשר לראות כי קיימת מגמה יציבה יחסית בשיעור הרווח מעסקי ביטוח ביחס לפרמיות בענף לאורך השנים. בביטוח חיים עלה שיעור זה מ-12.7% אשתקד ל-13.4% השנה (אולם עדיין יש ירידה יחסית לשנת 2003. שיעור זה עמד בה על 15%). בביטוח כללי (בלי 'אבנר' ו'קרנית') שיעור הרווח מהפרמיות ברוטו עלה ל-12% לעומת 11% בשנת 2004.

מקצת התנודתיות ברווחיות בשנים 2003-2005 נובעת מתוצאות חברות הביטוח בשוק ההון. נוסף על כך, הגידול ברווח נובע גם מהמעבר ליישום שיטת השווי ההוגן בשערוך נכסים לא-סחירים בפוליסות המשתתפות ברווחים בביטוח חיים.

לוח ב-6

רווח מצרפי לפני מס מעסקי ביטוח חיים וכללי לפי חברות ביטוח

במיליוני ₪

חברה	רווח מעסקי ביטוח חיים			רווח מעסקי ביטוח כללי			שיעור רכיב הרווח מעסקי ביטוח חיים		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003
קבוצת כלל	381.8	377.7	332.7	292.2	262.5	348.5	56.6%	59.0%	48.8%
קבוצת הראל	357.8	334.8	368.9	359.4	310.7	282.1	49.9%	51.9%	56.7%
קבוצת מגדל	648.6	439.8	717.4	170.3	166.5	128.2	79.2%	72.5%	84.8%
קבוצת הפניקס	404.7	364.8	376.4	53.0	-18.6	98.2	88.4%	105.4%	79.3%
מנורה	201.6	249.6	254.6	212.5	102.7	116.5	48.7%	70.8%	68.6%
איילון	20.3	26.6	21.1	109.6	109.1	92.1	15.6%	19.6%	18.6%
אליהו	38.7	30.4	32.0	222.4	181.1	212.6	14.8%	14.4%	13.1%
הכשרת הישוב	3.0	8.5	15.0	20.0	36.9	36.7	13.1%	18.7%	29.1%
ביטוח ישיר	9.7	8.6	6.0	106.9	107.7	82.0	8.3%	7.4%	6.8%
AIG	3.7	1.0	-2.6	34.8	26.6	26.4	9.6%	3.5%	-11.2%
ביטוח חקלאי	-	-	-	12.1	15.3	9.7	0.0%	0.0%	0.0%
שומרה	-	-	-	3.1	2.1	4.3	0.0%	0.0%	0.0%
שירביט	-	-	-	26.4	22.9	14.7	0.0%	0.0%	0.0%
ב.ס.ס.ח	-	-	-	14.6	16.2	7.8	0.0%	0.0%	0.0%
עזר	-	-	-	-11.9	-0.3	1.9	0.0%	0.0%	0.0%
אבנר וקרנית	-	-	-	455.8	545.5	713.5	0.0%	0.0%	0.0%
ממשלתיות	-	-	-	2.5	1.6	1.9	0.0%	0.0%	0.0%
סה"כ	2,070	1,842	2,122	2,084	1,889	2,177	49.8%	49.4%	49.4%

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

יעילות תפעולית

פעולות ניהול שוטף של חברת ביטוח וניהול תיק הנכסים כרוכות בעלויות שוטפות לאורך כל חיי הפוליסה. לוח ב-7 מפרט את הוצאות הנהלה וכלליות ואת דמי העמלה ושיעורם מתוך הפרמיות ברוטו ומתוך סך ההתחייבויות, בביטוח חיים ובביטוח כללי. באמצעות לוח זה אפשר לבחון את יעילות החברות.

כאמור לעיל, ב-2005 חלה עלייה בהוצאות התפעוליות בשיעור 4.3% בביטוח חיים ו-5.7% בביטוח כללי. לעומת זאת חל גידול של 6.3% בפרמיות ביטוח חיים ושל 1.8% בפרמיות ביטוח כללי. כלומר, בשנת 2005 חלה ירידה ביעילות חברות הביטוח לעומת שנת 2004.

בבדיקת שיעור הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה מתוך הפרמיות ברוטו אפשר לראות כי בחמש החברות הגדולות חלה ירידה במהלך השנים 2003-2005. 'מגדל' היא היעילה שבהן, והיא שמרה על שיעור זהה לעומת שנה שעברה. 'הראל', 'הפניקס' ו'מנורה' ירדו בכ-5% במהלך שלוש השנים האמורות. 'איילון', 'אליהו' ו'הכשרת הישוב' הראו עלייה של כ-2% במהלך השנים 2003-2005. 'ביטוח ישיר' ו-AIG עלו גם הן בשיעור גדול יותר מהחברות הבינוניות, והן עומדות על השיעור הגבוה בענף. 'ב.ס.ס.ח' הראתה את השיפור הגדול ביותר וירדה בכ-10%, אך עדיין היא עומדת על שיעור גבוה יחסית. ב'שירביט' ו'שומרה' לא חל כמעט שום שינוי בשנים האמורות. 'ביטוח חקלאי' היא החברה בעלת השיעור הנמוך ביותר בשלוש השנים, ואף היא שומרת על מגמת ירידה לאורך התקופה.

בבדיקת שיעור הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה מתוך סך ההתחייבויות הביטוחיות אפשר לראות כי חמש החברות הגדולות הן בעלות שיעור הוצאות הנהלה וכלליות הנמוך ביותר. לחברות אלו, ולוותיקות יותר, יש עתודות גדולות בשל תכניות ביטוח חיים 'קלאסיות': תכניות שנמכרו עד סוף שנת 1991 הנהנות מאג"ח ח"ץ ממשלתיות ונושאות ריבית צמודה גבוהה מזו המובטחת למבוטחים. ניהול תיק אג"ח ח"ץ אינו כרוך בעלויות שוטפות גבוהות לעומת ניהול תיק מקביל בהיקפו בשוק ההון.

נוסף על כך, חברות אלו מראות ירידה מתמשכת לאורך השנים, וגם במדד זה 'מגדל' היא היעילה ביותר. 'איילון', 'אליהו', 'הכשרת הישוב', 'שירביט' ו'שומרה' הראו ירידה בשנים 2003-2005. בחברת שומרה חלה הירידה המשמעותית ביותר בשנים 2003-2005 בגובה של 10%.

'ביטוח ישיר' ו-AIG שמרו על יציבות, ולא חל בהן שינוי של ממש במדד זה. 'ב.ס.ס.ח' היא החברה היחידה שחלה בה עלייה בשיעור זה, והיא עומדת על השיעור הגבוה בענף.

לוח ב-7

הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה במיליוני ₪, ושיעור הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה מתוך סך פרמיות ברוטו ומתוך סך ההתחייבויות הביטוחיות

באחוזים

חברה	הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה			שיעור הוצאות הנהלה וכלליות ודמי עמלה מתוך סך ההתחייבויות הביטוחיות		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003
קבוצת כלל	1,598.8	1,482.5	1,596.5	22.9%	21.7%	23.4%
קבוצת הראל	1,405.5	1,320.3	1,385.7	24.0%	25.0%	26.6%
קבוצת מגדל	1,261.6	1,258.9	1,323.9	19.9%	19.9%	21.0%
קבוצת הפניקס	1,015.3	1,027.4	1,272.4	22.4%	22.8%	27.7%
מנורה	757.6	688.2	780.9	24.0%	23.8%	29.3%
איילון	311.4	284.8	288.9	23.7%	22.2%	21.1%
אליהו	222.1	198.1	201.1	22.6%	20.5%	20.3%
הכשרת הישוב	233.7	241.9	232.3	25.3%	24.3%	23.7%
ביטוח ישיר	207.6	188.9	161.1	27.3%	24.5%	22.6%
AIG	131.8	118.1	101.5	31.2%	29.0%	28.7%
ביטוח חקלאי	79.7	66.2	67.1	17.4%	18.1%	19.1%
שומרה	69.8	63.1	48.6	26.1%	25.5%	26.2%
שירביט	85.8	73.9	57.9	18.2%	20.6%	19.2%
ב.ס.ס.ח	23.1	22.2	21.9	27.8%	34.1%	37.6%
עזר	18.0	13.5	16.6	22.0%	15.3%	21.3%
אבנר וקרנית	35.6	40.1	45.7	18.5%	20.9%	23.6%
ממשלתיות	30.0	30.6	28.5	13.0%	13.6%	13.2%
סה"כ	7,487.5	7,118.9	7,630.9	22.7%	22.4%	24.3%

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות ו הפרמיות בביטוח כללי כוללות דמים.

סיכונים והערכת יציבות 400

מהות עיסוקן של חברות הביטוח היא קבלת סיכונים של מבוטחיהן תמורת פרמיה מוגדרת ששילמו המבוטחים בשל העברת הסיכון. עם זה, נהוג להשאיר מקצת הסיכון בידי המבוטח (כך למשל השתתפות עצמית) לשם מניעת סיכון מוסרי (moral hazard) – סיכון מיותר שהמבוטח מקבל עליו לאחר כריתת חוזה הביטוח – וכן לשם הקטנת הבחירה השלילית (adverse selection) – מצב שרק המבוטחים 'המסוכנים' מבטחים את עצמם. לצורך הגנה על עצמן חברות הביטוח נדרשות לנהל את הסיכונים שהן חשופות להם. נקודות חשובות בניהול הסיכונים הן פיזורם, בקרה על היקף החשיפה ושמירה על רמות מתאימות של הגנה, למשל באמצעות ביטוחי משנה.

בענף ביטוח החיים יש מגוון רחב של מוצרים המציעים מגוון תכניות ביטוח: 'ריסק' טהור, מוצרים הכוללים רכיבי חיסכון בלבד ושילובים של השניים. תכניות אלו נעשות לתקופה ארוכה, וסכום הביטוח נקבע בדרך כלל במסגרת תנאי הפוליסה. ישנן פוליסות שבהן אורך חיי הפוליסה וגובה תגמולי הביטוח נקבעים מראש (למשל בפוליסות שבהן התשואה מובטחת). מנגד יש מקרים שבהם סכום הביטוח ידוע, אך תקופת הביטוח אינה ידועה, והיא תלויה באורך חייו של המבוטח.

בענף הביטוח הכללי המוצרים מעניקים מגוון כסויים ביטוחיים לתקופה קצרה (בדרך כלל לשנה אחת). גובה התביעה לתשלום שהמבטח נדרש לשלם ומועד התשלום אינם ידועים במועד חיתום הפוליסה. בענפי ביטוח אחדים יכולה להיקבע תקרה לגובה תגמולי הביטוח שישלם המבטח במצטבר.

גובה הסיכון הכרוך בפעילות הביטוחית תלוי בענף הביטוח. הסיכון הביטוחי שחברת הביטוח מקבלת עליה במוצר ביטוח כללי שונה מזה שבביטוח חיים, שכן בביטוח כללי החוזה נחתם לרוב לשנה, והתביעות מתבררות יחסית במהירות. ואולם, בביטוח חיים החוזה תקף כל עוד המבוטח חי (אם כי יש פוליסות קבוצתיות לביטוח סיעודי ולאובדן כושר עבודה לתקופה קצרה). לכן, אם הפרמיות שקבעה חברת הביטוח אינן מספיקות לכיסוי התביעות, להוצאות החברה ולרווח מספק (קרי, פרמיות בחסר), אפשר לשנותן בשנה שלאחר מכן. לעומת זאת, בביטוח חיים, (בחוזה לטווח ארוך), גביית פרמיות בחסר מתגלה רק לאחר שנים רבות, ולרוב איננה ניתנת לתיקון.

חברות הביטוח חשופות לסיכונים שאפשר לחלקם לפי מאפיינים: (1) סיכונים הנובעים מהמבנה ומהתפקוד של החברה; (2) סיכונים משותפים המשפיעים על כל החברות.

התממשות סיכונים אלו תלויה הן בגורמים חיצוניים והן בגורמים פנימיים.

איכות ניהול הסיכונים בכל חברה באה לידי ביטוי במדיניות שהדירקטוריון מתווה ובתפקוד הנהלת החברה. זו משפיעה על 'הסיכון נטו' – הסיכון הנוותר שהחברה חשופה לו לאחר פעולותיה להקטנת חשיפתה לסיכונים.

להלן המאפיינים המבניים של חברת הביטוח המשפיעים על הסיכונים הקשורים בפעילותה:

1. פיזור העסקים – תיתכן ירידה בהיקף הסיכונים עקב פיזורם בשל חלוקתם על-פני הענפים השונים.
 2. ותק, ניסיון בתחום – נמצא כי חברות צעירות בארה"ב היו חשופות יותר לחוסר יציבות עקב היעדר ניסיון חיתומי, ניהול חיתום לא-מקצועי והתרחבות לענפי ביטוח נוספים שבהם היה חסר לחברה בסיס נתונים. לחברות ותיקות יש מאגר נתונים הכולל מידע על ניסיון התביעות המשולמות והמוערכות ואף מסייע בה-ערכת ההתחייבויות הביטוחיות ותמחור המוצרים. נוסף על כך, יש להניח כי עם השנים צברו החברות הון עצמי גבוה המחזק את יציבותן.
 3. ענפי הפעילות – ענפי הביטוח שהחברה פועלת בהם משפיעים על הסיכונים. כך, בביטוחי הפרט בתחום הביטוח הכללי, הסיכונים נמוכים מאשר בביטוחים העסקיים. כמו כן, התפתחות התביעות בענפי זנב ארוך¹³ כרוכה בסיכון רב יותר לחברה מהתפתחות התביעות בתכניות זנב קצר, שכן האחרונות ניתנות להערכה ביתר קלות ודיוק.
 - לעתים, פיזור עסקי החברות בין כמה ענפים מפחית את הסיכון הביטוחי שלהן. משום כך, חברות מונולייני¹⁴ חשופות בדרך כלל לסיכון עקב התרחשות אירוע חד-פעמי המשליך על הפעילות הביטוחית שלהן יותר מחברות הפועלות בכמה ענפים ומפזרות את סיכוניהן.
 4. גמישות פיננסית – לחברות שהן חלק מקונצרן פיננסי נרחב יש יתרון ביכולת גיוס הון נוספת במקרה הצורך. חברות אלו נוהגות לעתים קרובות לגבות פרמיות גבוהות יותר בעבור הביטחון הפיננסי הנוסף שהן מציעות.
 5. חברות בין-לאומיות – פיזור גאוגרפי מאפשר את הקטנת הסיכונים של חברת הביטוח, אך פעילות בין-לאומית מגדילה את החשיפה לסיכונים אחרים, כגון סיכונים פוליטיים, סיכונים הנוגעים לתחום שיפוט וסיכוני שער חליפין.
 6. חברות הפועלות בענפי הביטוח הכללי וביטוח החיים יכולות להקטין את הסיכון על-ידי שילוב של עסקים הנותנים כיסוי לזמן ארוך עם עסקי ביטוח הנותנים כיסוי לזמן קצר. עם זה, במקרה קטסטרופה, חברת הביטוח חשופה הן לתביעות ביטוח חיים והן לתביעות בגין נזקי רכוש וחבויות. כלומר, תיתכן הגדלה של החשיפה לסיכון אם הביטוחים נמכרו לאותו קהל יעד.
- להלן סקירה המציגה הן הגדרות לסיכונים השונים שחברות הביטוח מתמודדות עמם והן מדדים לבחינת מצב החשיפה לסיכונים על פני זמן, נכון לשנת 2005.

סיכון ביטוחי (insurance risk):

1. סיכון במבנה המוצר ומחירו – סיכון זה נובע מחשיפה להפסד כספי מפעילות ביטוח (לרבות תשלומי קצבה) כאשר העלויות וההתחייבויות בפועל עולות על הציפיות שהיו בעת תמחור קו המוצרים.
2. סיכון חיתום וחבות – סיכון להפסד כספי עקב בחירה וקבלה של סיכונים מבוטחים, הפחתה, שמירה והעברה של הסיכון, שמירת עתודות ופסיקה בדבר תביעות וכן ניהול אפשרויות חוזיות ולא-חוזיות במוצרים.

13. בענפי חבויות עובר זמן רב עד שתביעה מתבררת מבחינת המועד בו היא מתגלה, מהותה ואמידת סכומה. כך בענף רכב חובה, בירור מהות הנזק הבריאותי שנגרם עקב תאונת דרכים ואמידתו לסכום כספי אורכים זמן רב.

14. חברת מונולייני – חברה שכל עסקיה הם בענף ביטוחי אחד, כגון ביטוח סיכוני סחר-חוץ.

ביטוח חיים – לשם בדיקת השינוי בסיכון הביטוחי נבחן את יחס עתודות ביטוח חיים לממוצע פרמיות בשייר בשלוש השנים אחרונות. השימוש בממוצע של שלוש השנים אחרונות נועד להחלקת אירועים המשפיעים זמנית על הפרמיות, למשל קיטון במכירת מוצרי ביטוח חיים בשנת 2004 עקב שינוי שיטת תגמול סוכני הביטוח לעמלות שטוחות לאורך חיי הפוליסה. עתודות ביטוח חיים כוללות את חיסכון המבוטחים הנצבר בתכניות משתתף ברווחים. אין בנתוני חברות הביטוח הפרדת עתודות בגין רכיב הריסק הכלול בחלק מתכניות ביטוח החיים (בפוליסות הוותיקות).

הסיכון החל על חברת הביטוח הוא בגין רכיב הריסק בעתודה בלבד. לכן השימוש ביחס פיננסי הכולל את רכיב החיסכון של המבוטחים משקף פחות את הסיכון הביטוחי החל על החברה. הוא נעשה בגלל היעדר נתוני ריסק ללא רכיב חיסכון בשל הקושי בהפרדת רכיבי הריסק והחיסכון, בעיקר בפוליסות ותיקות.

ביטוח כללי – ביטוי להערכות החברה לסיכון הביטוחי נעשה באמצעות עתודות ביטוח כללי. אלו מהוות את ההערכה לתביעות העתידיות תוך שימוש בכלי חישוב אקטואריים. התביעות הן דרישה למימוש תשלומים שהחברה התכוננה אליהם מראש על-ידי יצירת עתודות. לשם בדיקת השינוי בסיכון הביטוחי נבחן את יחס העתודות לתביעות הממוצעות בשייר בשלוש השנים אחרונות. השימוש בממוצע נועד להחלקת אירועים המשפיעים זמנית על התביעות ויש בהם השפעה על סטיות סטטיסטיות.

לוח ב-8

היחס בין עתודות ביטוח נטו לבין ממוצע פרמיות בשייר וממוצע תביעות בשייר
(ביטוח חיים וביטוח כללי)

2005	2004	2003	
8.7	7.6	7.0	ביטוח חיים – יחס עתודות לממוצע פרמיות בשייר בשלוש השנים האחרונות
4.3	4.2	4.2	ביטוח כללי – יחס עתודות לממוצע תביעות בשלוש השנים האחרונות

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

מלוח ב-8 עולה כי ישנה מגמת עלייה ביחס העתודות לממוצע פרמיות ולממוצע תביעות. עלייה זו יכולה לנבוע מהפעלת גישה שמרנית בחישוב העתודות, משינויים במאפייני השוק שעל בסיסם מחושבות העתודות ומשיפור ביצועי החברות בתחום הביטוח. גידול זה מצביע על היערכות טובה יותר של החברות לתביעות העתידיות.

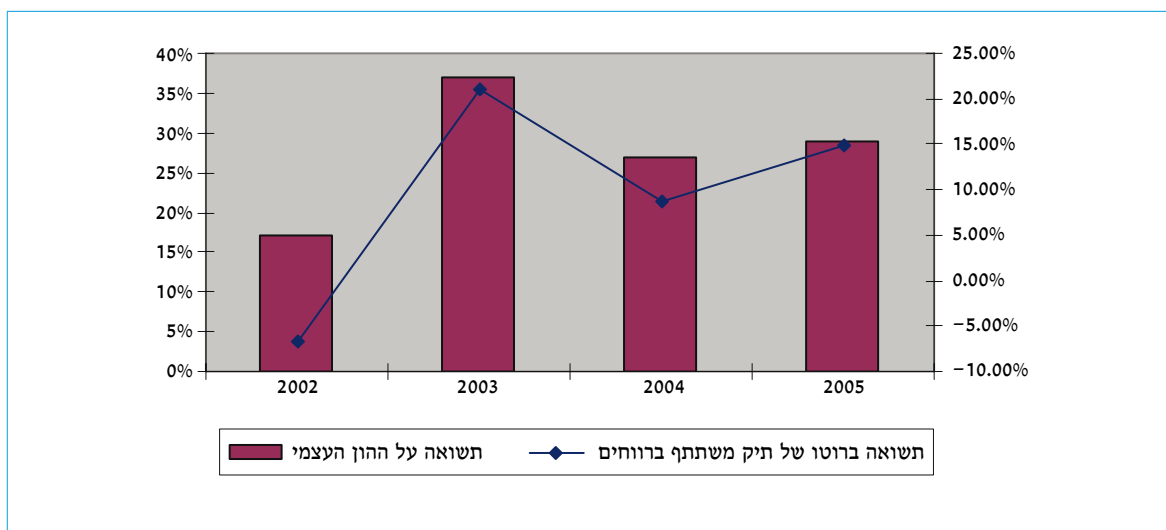
סיכון שוק (market risk):

- סיכון זה נובע משינויים במדדי שוק או מחירי שוק. החשיפה לסיכון זה נובעת מהרכיבים שלהלן:
1. שיעור ריבית - סיכון זה נובע משינויים בשיעורי ריבית אשר משפיעים על שווי השוק של הנכסים. הסיכון עלול לגדול כאשר קיים שוני בין מח"מ הנכסים למח"מ ההתחייבויות וכתוצאה מהפרשי עיתוי בין מועד מדידת הנכסים וההתחייבויות.
 2. שער חליפין - סיכון זה נובע מתנודות בשערי החליפין.
 3. שינוי בשיעור האינפלציה.
 4. שינוי במחירי הסחורות או הנדל"ן.

סיכון השוק שחברות הביטוח חשופות אליו עולה ככל שהמתאם בין התשואה בשווקים הפיננסיים לבין התשואה על ההון העצמי גבוה יותר. תשואה זו מושפעת מהכנסות החברה מדמי ניהול¹⁵, ואלו מושפעות מביצועי השוק, כיוון שחברות הביטוח גובות דמי ניהול מהחיסכון המצטבר בשיעורים שונים בהתאם לסוגי הפוליסות ששווקו לאורך שנות החיתום. לדוגמה, בגין פוליסות מסוג משתתף ברווחים שהופקו עד סוף שנת 2003 נגבים מסכום החיסכון המצטבר דמי ניהול בשיעור 0.6% וכן עמלה בשיעור 15% מהרווח הראלי.

תרשים ב-7

שיעור התשואה על ההון העצמי והקשר לתשואה בשוק ההון

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

15. קשר מובהק דומה התקבל בין תשואה על הון עצמי לבין שיעור ההכנסות מהשקעות בעסקי ביטוח כללי, וגם בין תשואה על הון עצמי לבין שיעור העלייה של מדד המניות הנסחרות בבורסה בתל-אביב.

כפי שעולה מתרשים ב-7, שיעור התשואה על ההון העצמי קשור ישירות לרווחים של ענף הביטוח בשווקים הפיננסיים. כך, בשנת 2002 עמד שיעור התשואה על ההון העצמי על 17%, ושיעור זה תואם את מחירי השפל של המניות ואיגרות החוב שנסחרו בבורסה בתל-אביב. התשואה שהושגה על נכסי התיק המשתתף ברווחים הייתה שלילית, כ-6.6% (בשנה זו ירד מדד המניות הנסחרות בבורסה בתל-אביב בכ-20%). שנת 2003 הייתה שנת שיא בשוק ההון. בהתאם הושג שיא גם בתשואה על נכסי התיק המשתתף ברווחים, והיא הגיעה לכ-21%; התשואה להון העצמי הגיעה לכ-37%. בשנת 2004 נמשכה התשואה החיובית, אם כי בשיעור מתון יותר, והתשואה שהושגה על התיק המשתתף ברווחים עמדה על כ-8.6%. התשואה על ההון העצמי עמדה על כ-27%. בשנת 2005 נמשכה המגמה והושגה תשואה חיובית על תיק המשתתף ברווחים בשיעור כ-14.9%, והתשואה על ההון העצמי עמדה על 29%.

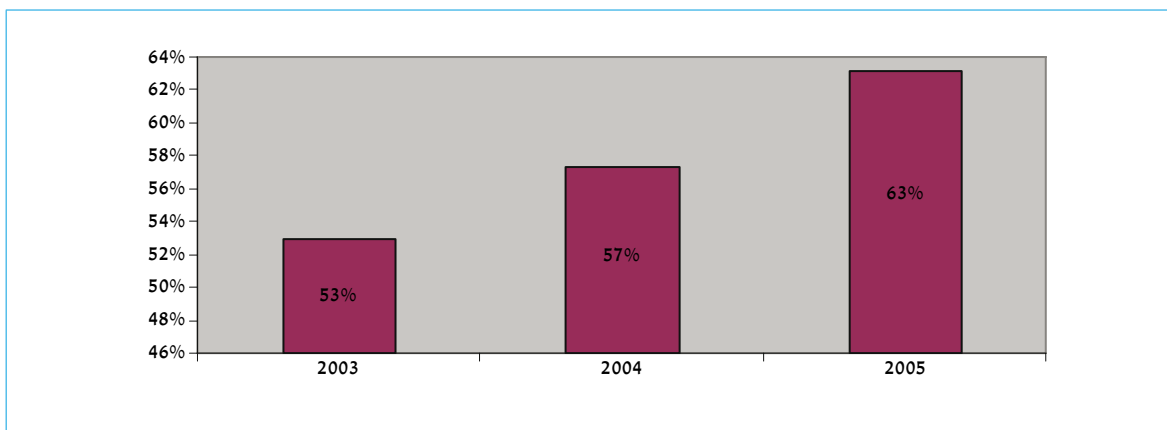
המתאם המשתקף מהתרשים מצביע על הסיכון שחברות הביטוח חשופות לו במקרה של ירידת שערים בשווקים הפיננסיים. ירידה בשווקים משמעה קיטון בנכסי תיק הנוסטרו ובדמי הניהול מהחיסכון המצטבר של המבוטחים בביטוח חיים, ועקב כך - ירידה ברווחיות הכוללת של החברות.

מדד נוסף המצביע על היקף החשיפה של חברות הביטוח לשווקים הפיננסיים הוא שיעור הנכסים הסחירים מסך הנכסים.

סקירת שיעור הנכסים הסחירים מסך הנכסים לא תכלול את התיק המשתתף ברווחים, הואיל ומאפריל 2005 משוערכים נכסי האשראי הלא-סחירים (העומדים כנגד התחייבויות התיק המשתתף ברווחים) לפי שיטת השווי ההוגן, בהתאם לשינויים בשערי הריבית ובסיכונים האשראי שלהם. בכך יש כדי לכמת אל תוך חישוב התשואה את הסיכונים שחברות הביטוח חשופות להם.

תרשים 8-1

שיעור הנכסים הסחירים מכלל הנכסים (בלי התיק המשתתף ברווחים)

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

תרשים ב-8 מראה כי חשיפת חברות הביטוח לתנודות השווקים הפיננסיים עולה לאורך השנים. שיעור הנכסים הסחירים עלה מכ-53% בשנת 2003 לכ-63% בשנת 2005.

לוח ב-9 מראה כי שיעור ההשקעה של קבוצת מגדל בנכסים סחירים הוא הגבוה ביותר - 83.1%; לעומת זאת, שיעור ההשקעה של קבוצת הראל הוא 53.2% - הנמוך משיעור ההשקעה של חמש החברות הגדולות. עוד אפשר לראות כי החברות הבינוניות והקטנות משקיעות בנכסים הסחירים בשיעור הנמוך ביותר בענף - 50.9%.

לוח ב-9

שיעור נכסים סחירים מסך הנכסים (בלי תיק משתתף ברווחים)

לפי חברות לשנת 2005, במיליוני ₪

חברה	נכסים סחירים	סך נכסים (לא כולל תיק משתתף ברווחים)	שיעור נכסים סחירים
קבוצת כלל	13,913.5	21,939.0	63.4%
קבוצת מגדל	20,411.7	24,555.2	83.1%
קבוצת הראל	8,627.5	16,228.9	53.2%
קבוצת מנורה	4,619.4	8,009.8	57.7%
קבוצת הפניקס	9,123.5	14,708.4	62.0%
חברות ביטוח ישיר (ביטוח ישיר, AIG)	1,355.5	2,802.6	48.4%
אחר ¹	6,339.6	12,462.2	50.9%
אבנר וקרנית	3,676.3	6,992.1	52.6%
סה"כ על-פי דוחות מאוחדים	68,067.1	107,698.2	63.2%

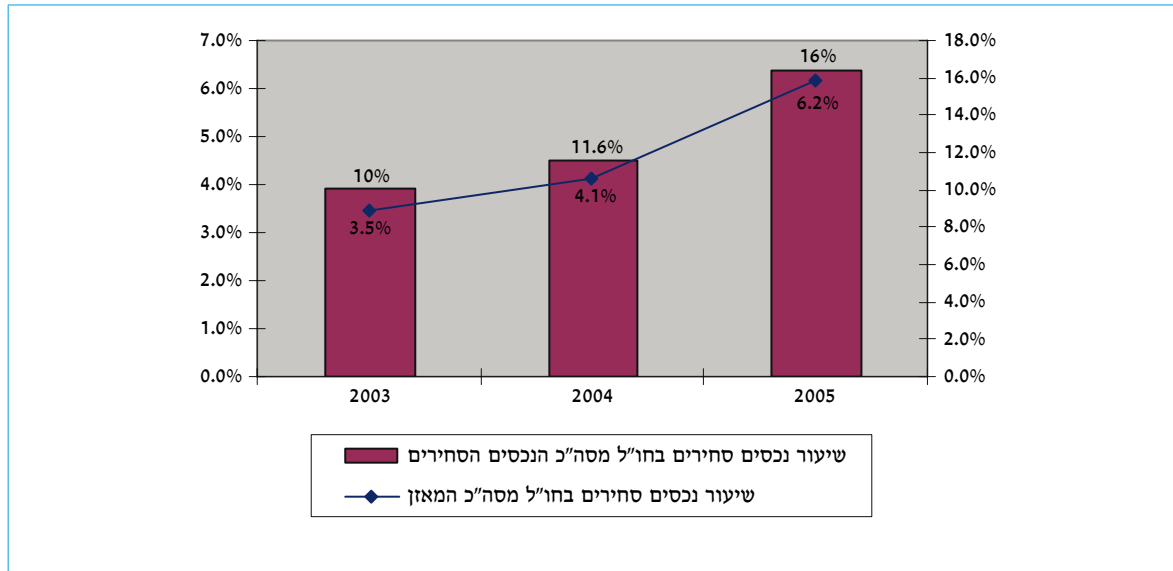
המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות הערות ללוח:

1. בקבוצת אחר נכללו החברות: איילון, אליהו, הכשרת הישוב, ב.ס.ס.ח, ביטוח חקלאי, שירביט, שומרה, עזר והחברות הממשלתיות.

דרך נוספת לניהול החשיפה לסיכוני שוק ולהקטנת התנודתיות בשווי הנכסים עקב שינויים בשוק ההון המקומי היא פיזור ההשקעה בנכסים הסחירים בין הנכסים הנסחרים בשוק המקומי לבין הנסחרים בשוקי הון זרים.

תרשים ב-9

נכסי חברות הביטוח - שיעור הנכסים הנסחרים בחו"ל מסך הנכסים הסחירים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

כפי שעולה מתרשים ב-9, שיעור הנכסים הנסחרים בחו"ל מתוך סך הנכסים הסחירים עלה מ-10% בשנת 2003 ל-16% בשנת 2005 (11.7 מיליארד ₪). בשיעור הנכסים הסחירים בחו"ל מסך המאזן יש עלייה לשיעור של כ-6.2%. עלייה זו נובעת מעלייה בהחזקות נכסים סחירים בחו"ל. כמו כן קיימת השפעה של עליית שער הדולר, וזו גורמת לגידול בשווי ההשקעות. מחד גיסא, הגידול בשיעור הנכסים הסחירים בחו"ל מגדיל את חשיפת חברות הביטוח לסיכונים השווקיים בחו"ל. מאידך גיסא הוא מגדיל את פיזור תיק ההשקעות ומקטין את החשיפה לסיכונים השוק הישראלי שהחברות פועלות בו. כדי לנהל ניהול אופטימלי את הסיכונים ולמקסם את רווחי החברות לטווח ארוך, על חברות הביטוח לפזר את הסיכון בהשקעותיהן. לשם כך הן צריכות לפתח מומחיות בהכרת שווקים פיננסיים בחו"ל בדומה למומחיות שפיתחו בשוק ההון המקומי.

לוח ב-10

שינוי בהרכב הנכסים, מיליוני ₪

2005		2004		2003		
8.2%	14,813.1	5.2%	8,318.6	4.5%	6,689.1	נכסים בחו"ל
נכסים בארץ:						
17.1%	30,867.0	21.5%	34,518.4	21.3%	31,504.8	התחייבויות ממשלתיות סחירות
14.6%	26,408.9	10.2%	16,329.1	9.6%	14,211.4	נכסים סחירים אחרים
14.7%	26,477.6	15.9%	25,435.8	17%	25,094.6	אשראי לא־סחיר
44.8%	80,953.9	46.7%	74,829.5	47.5%	70,165.5	נכסים לא־סחירים אחרים
100%	180,682.5	100%	160,351.7	100%	147,665.5	סה"כ נכסים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

מלוח ב-10 עולה כי חל שינוי בהרכב ההשקעות והנכסים של חברות הביטוח לאורך השנים. החשיפה לחו"ל גדלה הן בסכומים והן כאחוז מסך הנכסים (עלייה מ-4.5% בשנת 2003 ל-8.2% בשנת 2005). מנגד התרחש תהליך הפוך עם ההתחייבויות הממשלתיות הסחירות (ירידה מ-21.3% בשנת 2003 ל-17.1% בשנת 2005). שינוי זה משקף שינוי תפיסתי במבנה תיק הנכסים של חברות הביטוח. באשראי הלא־סחיר בארץ אפשר לראות כי מחד גיסא חלה עלייה בסכומים ומאידך גיסא חלה ירידה בשיעור מתוך סך הנכסים (מ-17% בשנת 2003 ל-14.7% בשנת 2005).

סיכון נזילות (liquidity risk):

סיכון זה נובע מחוסר יכולת של גוף לרכוש או לחלופין להשיג מקורות כספיים נזילים, הן בגין עלייה בהתחייבויות והן בגין מימוש נכסים, כדי לעמוד במחויבויות שלו כאשר הן מתרחשות מבלי לספוג הפסדים בלתי מתקבלים על הדעת.

בבחינת נזילות חברות הביטוח אפשר לכלול את מצבת המזומנים ושווי מזומנים וכן את הנכסים הסחירים שאפשר לממשם מיד.

עם זה, ירידה חדה במחירי הנכסים הסחירים בשווקים הפיננסיים יכולה להחמיר מצוקת נזילות, מפני שמימוש אותם נכסים יספק אמצעים לא מספיקים לצורכי חברות הביטוח.

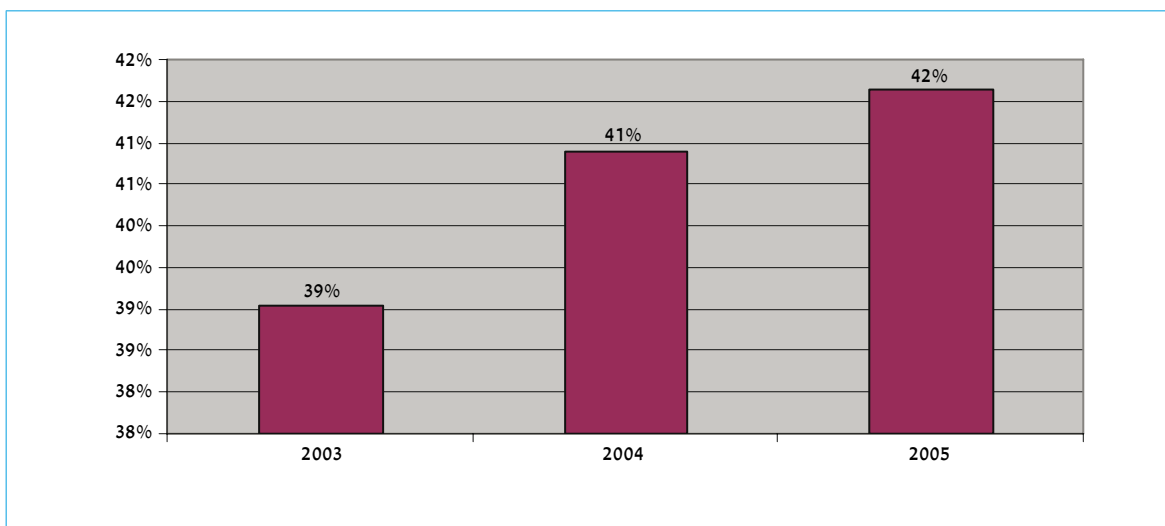
נכון להיום אין גילוי המציג את קצב התשלומים העתידי הנובע מההתחייבויות הביטוחיות. מכאן שאין נתונים לבדיקת היחס השוטף. בעתיד יידרשו חברות הביטוח לגילוי בעניין זה.

ואולם, לפי תקנה 57 לתקנות ההשקעה¹⁶ קיימת דרישת נזילות של 15% מתוך ההון העצמי¹⁷. בבדיקת שיעור מזומנים ושווי מזומנים ונכסים סחירים מסך הנכסים (בלי התיק המשתתף ברווחים) עולה כי שיעור זה עומד על כ-16% במהלך שלוש השנים האחרונות. נוסף על כך, איגרות החוב המיועדות (אג"ח ח"ץ) אשר אינן סחירות מהוות רכיב חשוב מהנכסים של חברות הביטוח העוסקות בביטוח חיים, ובפרט של חברות הביטוח הוותיקות.

מבחינת תרשים ב-10 אפשר לראות כי בין 2003 ל-2005 גדל שיעור המזומנים ושווי מזומנים ונכסים סחירים מסך הנכסים מ-39% ל-42%. הסיבה לגידול בשנת 2005 היא גידול בנכסים הסחירים; מצד אחד קיזז גידול זה את הקיטון במזומנים, ומצד שני היה גדול מהגידול בסך הנכסים. הגידול בשיעורי ההשקעה בנכסים הסחירים נובע מהביצועים הגבוהים בשווקים הפיננסיים בשנים אלו. ביצועים אלו הקטינו את התמריץ שעמד בפני החברות בחיפוש אחר חלופות השקעה אלטרנטיביות לא־סחירות, וזו גם הסיבה להקטנת מצבת המזומנים.

תרשים ב-10

שיעור המזומנים, שווי מזומנים והנכסים הסחירים מסך הנכסים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

סיכון אשראי (credit risk):

סיכון זה נובע מהאפשרות שהצד הנגדי לא יעמוד בכל התחייבויותיו החוזיות. חשיפה לסיכון זה נובעת מתמורות כספיות של בעל חוב, מנפיק, לווה, ברוקר, בעל פוליסה, מבטח משנה או ערב.

16. תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי השקעת ההון והקרנות של מבטח וניהול התחייבויותיו), התשס"א-2001.

17. 'נכסים סחירים' לעניין הוראה זו הם מזומנים ושווי מזומנים בלבד.

חברות הביטוח חשופות לסיכוני אשראי הטבועים הן במוצרים ביטוחיים (למשל – ביטוח אשראי ספקים), הן בניהול ההשקעות שלהן והן בהעברת סיכונים למבטחי משנה. עוד הן חשופות לסיכונים הכרוכים בפעילותן באמצעות מתווכים ולסיכונים הנובעים מלקוחות (פרמיה לגבייה).

האשראי מורכב מהלוואות שחברות הביטוח נותנות, רכישת אג"ח סחירות ולא-סחירות של מדינות או תאגידים, פיקדונות בבנקים, 'סכומים לקבל' מחברות ביטוח אחרות שאינם בגין ביטוח משנה, פרמיות לגבייה ויתרות סוכנים ו'סכומים לקבל' אחרים.

העברת סיכון ביטוחי למבטחי משנה כוללת סיכון אשראי. עם זה, בשל חשיבותו של ביטוח המשנה בפעילות הביטוחית נעסוק בו בנפרד בהמשך.

לוח ב-11

שיעור האשראי¹⁸ מסך הנכסים, לא כולל 'אבנר' ו'קרנית'

2005	2004	2003	
73%	84%	83%	שיעור האשראי, ובו אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים
34%	34%	32%	שיעור אשראי בלי אג"ח מדינות
25%	21%	19%	שיעור אשראי בלי אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

הלוח מראה כי שיעור האשראי הכולל אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים מסך הנכסים ירד בשנים 2003 עד 2005 (מ-83% ל-73% בהתאמה). בשיעור האשראי, לא כולל אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים, הייתה עלייה בשנים 2003 עד 2005 (מ-19% ל-25% בהתאמה). חשוב לזכור כי עלייה זו התחוללה בד בבד עם עלייה ניכרת בסך נכסי חברות הביטוח, ובשנת 2004 העמידה זו את סך האשראי, לא כולל אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים, על 42.8 מיליארד ₪. שוק אשראי חוץ-בנקאי יעיל ותחרותי יסייע למצות את פוטנציאל הפעילות הראלית במשק, בייחוד באשראי לטווחים ארוכים. מגמת העלייה בסך האשראי שחברות הביטוח נותנות עולה בקנה אחד עם הרצון להגביר את התחרות ולצמצם את ריכוזיות הבנקים בתחום האשראי וכן לפתח אשראי חוץ-בנקאי. רצון זה קיבל ביטוי במסגרת רפורמת בכר, והוא מחייב ליצור מנגנוני ניהול אשראי, ובהם בקרה ומעקב אחר סיכון האשראי הגדל.

בחינת סחירות רכיבי האשראי בלי אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים כמפורט בלוח ב-12 שנתנו חברות הביטוח מעלה כי חלה עלייה בשנת 2005 בשיעור האשראי הסחיר, בסך 5 נקודות אחוז. מצד אחד יש בכך כדי להקטין את חשיפת החברות לסיכוני נזילות, אך מצד שני יש בכך כדי להגדיל את חשיפת החברות לסיכוני שוק.

18. בלי ביטוח משנה

לוח ב-12

רכיבי האשראי בלי אג"ח מדינות ופיקדונות בבנקים

2005	2004	2003	
27%	22%	22%	אשראי סחיר
73%	78%	78%	אשראי לא סחיר

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

חברת הביטוח עצמה היא הנושאת בסיכון האשראי הטבוע בפעילות ההשקעות בהתחייבויות שאינן תלויות לעומת זאת, סיכון האשראי הטבוע בפעילות השקעות בהתחייבויות תלויות תשואה מושת על המבוטחים. נסקור את חשיפת חברות הביטוח לסיכונים אשראי, אגב פעילות השקעות, ונבחין בין החשיפה בהתחייבויות תלויות תשואה לחשיפה בהתחייבויות שאינן תלויות תשואה.

חשיפה לסיכונים אשראי אגב פעילות השקעות בהתחייבויות תלויות תשואה: חשיפה לסיכונים אשראי טבועה במכשירי השקעה שונים, ובהם איגרות חוב ממשלתיות, איגרות חוב קונצרניות, פיקדונות בבנקים והלוואות.

תקנות ההשקעה החלות על חברות ביטוח מתנות העמדת הלוואה או השקעה באיגרת חוב לא-סחירה בקבלת 'בטוחה מספקת' או בדירוג BBB ומעלה. נוסף על כך, חברת הביטוח רשאית להעמיד הלוואה מובטחת במשכנתה על דירת מגורים והלוואה מובטחת בפוליסת ביטוח.

כפי שעולה מלוח ב-13, התפלגות החשיפה לסיכונים אשראי בהתחייבויות תלויות תשואה על-פי דירוג הלוואה מלמדת כי שיעור ההשקעה בנכסי חוב ירד בשנת 2005 בכ-7% לעומת שנת 2004. מתוך זה שיעור ההשקעה באג"ח של ממשלת ישראל ירד בכ-10% בשנת 2005 בהשוואה לשנת 2004. לעומת זאת חל גידול קל, כ-6%, בהשקעה באג"ח קונצרניות סחירות ושאין סחירות בדרגות סיכון משתנות, מחציתן בדירוגים גבוהים - AA ומעלה.

שיעור ההלוואות שכנגדן עומדת בטוחה מספקת ואשר אינן מדורגות עלה בכ-0.7% לעומת השנה הקודמת, ובשנת 2005 עמד על 1.6% מתיק הנכסים. מתוך זה 0.7% מההלוואות מובטחות בערבות של תאגידים המדורגים AA ומעלה.

לוח ב-13

סך האשראי לפי דירוג (לא כולל 'אבנר ו'קרנית'), בפוליסות משתתפות ברווחים במיליוני ₪, על בסיס נתוני סולו

2005		2004		
ניירות ערך סחירים				
אג"ח ממשלתיות				
24.2%	17,938.1	35.1%	21,525.4	
5.8%	4,282.7	3.7%	2,296.9	אג"ח קונצרניות בדירוג AA ¹ לפחות
2.4%	1,785.8	1.4%	887.4	אג"ח קונצרניות בדירוג נמוך מ-AA
ניירות ערך בלתי סחירים				
מזומנים ושווי מזומנים				
2.6%	1,892.4	3.8%	2,339.6	
אג"ח ממשלתיות מיועדות				
1.1%	841.7	1.2%	757.3	
אג"ח קונצרניות בדירוג AA לפחות				
9.9%	7,336.2	8.5%	5,183.3	
אג"ח קונצרניות בדירוג נמוך מ-AA				
4.7%	3,483.4	3.2%	1,936.5	
הלוואות מובטחות ביטוח חיים ובמשכנתאות²				
2.6%	1,893.5	2.4%	1,490.1	
הלוואות מובטחות בערבות של תאגידים מדורגים AA לפחות³				
0.7%	483.6	0.2%	151.3	
הלוואות מובטחות בביטחונות אחרים				
0.9%	700.3	0.7%	398.8	
פיקדונות בבנקים מדורגים AA לפחות				
9.0%	6,683.0	9.7%	5,966.2	
פיקדונות בבנקים מדורגים בדירוג נמוך מ-AA או ללא דירוג				
0.6%	474.4	1.5%	945.7	
	74,199.3		61,300.0	סה"כ השקעות

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח סולו של החברות **הערות ללוח:**

1. דירוג A ומעלה בחו"ל נכלל עם דירוג AA לפחות בארץ
2. ביטחונות גבוהים
3. בנקים או ערבות אחרת

חשיפה לסיכונים אשראי אגב פעילות השקעות בהתחייבויות שאינן תלויות תשואה:

בניגוד להתחייבויות תלויות-תשואה, חברת הביטוח היא הנושאת בסיכון האשראי הטבוע בהתחייבויות שאינן תלויות. בשל הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות אלו, חברות הביטוח מוגבלות גם במדד פיזור הסיכון המינימלי. ככל שדירוג הלווה נמוך יותר, כך גם המדד נמוך יותר. בגלל סיכון אשראי הטבוע בנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוח חיים מבטיחות תשואה (שאינן כנגדן אג"ח מיועדות), חברות הביטוח נדרשות להעמיד הון נוסף בהתאם לדירוג הלווה ולמשך חיי הלוואה. לעומת זאת, בהשקעה באג"ח ממשלתיות אין דרישת הון כלל.

בלוח ב-14 מוצגת התפלגות החשיפה לסיכונים אשראי בהתחייבויות שאינן תלויות תשואה, על-פי דירוג הלווה. ניכר כי שיעור ההשקעה באג"ח ממשלתיות סחירות ומיועדות עומד על כ-40% מהנכסים בהשוואה לשיעור

של כ-25% בהתחייבויות תלויות תשואה (עם זה, חשוב להדגיש כי בתיק המשתתף הונפקו אג"ח מיועדות בתקופה קצרה מאוד רק בפוליסות שהונפקו בשנת 1991).
 עוד אפשר לראות שאג"ח מיועדות שנפדו הומרו בהשקעה באיגרות חוב קונצרניות סחירות ולא-סחירות, רובן בדירוגים גבוהים מ-AA.

לוח ב-14

סך האשראי לפי דירוג (לא כולל 'אבנר' ו'קרנית'), בלי פוליסות משתתפות ברווחים במיליוני ₪, על בסיס נתוני סולו

2005		2004		
ניירות ערך סחירים				
10.6%	10,785.0	11.3%	10,500.0	אג"ח ממשלתיות
2.9%	2,903.8	1.9%	1,798.9	אג"ח קונצרניות בדירוג AA ¹ לפחות
1.1%	1,120.3	0.6%	593.6	אג"ח קונצרניות בדירוג נמוך מ-AA
ניירות ערך בלתי-סחירים				
4.6%	4,697.0	5.0%	4,681.8	מזומנים ושווי מזומנים
29.7%	30,178.6	31.6%	29,374.9	אג"ח ממשלתיות מיועדות
4.1%	4,124.3	3.4%	3,115.7	אג"ח קונצרניות בדירוג AA לפחות
1.5%	1,572.1	1.2%	1,155.3	אג"ח קונצרניות בדירוג נמוך מ-AA
2.6%	2,682.7	3.0%	2,768.8	הלוואות מובטחות בפוליסות ביטוח חיים ובמשכנתאות ²
0.6%	563.4	0.2%	221.9	הלוואות מובטחות בערבות של תאגידים מדורגים AA לפחות ³
1.8%	1,789.2	1.5%	1,437.8	הלוואות מובטחות בביטחונות אחרים
8.2%	8,319.2	9.2%	8,545.8	פיקדונות בבנקים מדורגים AA לפחות
0.9%	869.5	1.2%	1,093.3	פיקדונות בבנקים מדורגים בדירוג נמוך מ-AA או ללא דירוג
	101,763.4		92,888.6	סה"כ השקעות

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח סולו של החברות הערות ללוח:

1. דירוג A ומעלה בחו"ל נכלל עם דירוג AA לפחות בארץ
2. ביטחונות גבוהים
3. בנקים או ערבות אחרת

ביטוח משנה (reinsurance)

חברות הביטוח בישראל נוהגות להעביר למבטחי משנה (רובם זרים) חלק ניכר מהסיכון הביטוחי שהן מקבלות עליהן לכיסוי ההתחייבויות הביטוחיות שלהן. העברת הסיכון הביטוחי, כולו או חלקו, למבטח משנה חושפת את חברת הביטוח לסיכון כפול: סיכון האשראי וסיכון ביטוחי (שכן החברה תיאלץ לשלם מכיסה את תשלומי הביטוח). מכאן, החשיבות בקביעת מדיניות ונוהלי בקרה להערכה ולניהול של חשיפת חברת הביטוח מול מבטחי המשנה. הסכמי ביטוח משנה הם חוזים הנכרתים בין מבטח לבין מבטח משנה. הם אינם משנים את חוזה הביטוח המקורי בין המבטח לבין המבוטח, ובדרך כלל הם נשענים על הכיסוי הניתן לפי החוזה המקורי. חוזי ביטוח המשנה נשענים על תום לב, על יושר ועל שותפות גורל.

להתקשרות עם מבטחי משנה יתרונות מבחינה יציבותית:

1. העמדת קיבולת גבוהה יותר של אמצעים לרשות המבטחים הישראלים כדי להתמודד עם נזקים קטסטרופליים;
2. הגנה מפני סכומי חשיפה גבוהים במיוחד העלולים לשחוק את הון המבטח.

ביטוח משנה מתחלק לשני סוגים: ביטוחי משנה יחסיים וביטוחי משנה בלתי יחסיים. ההתקשרות יכולה להיות במסגרת חוזה או במסגרת פקולטטיבית (מסגרת זו מצריכה הסכמת מבטח המשנה לכל עסקה בנפרד). בביטוח יחסי, הסיכון מועבר בשיעור יחסי למבטח משנה. כנגדו, המבטח משלם את הפרמיה שגבה בשיעור היחסי של רכיב הסיכון המועבר. לדוגמה, בחוזה שמבטח המשנה מקבל עליו לשלם שיעור של 75% מכל תביעה בענף רכב רכוש, זה יהיה גם חלקו בפרמיות בגין ענף זה (בלי רכיב הדמים¹⁹). בתמורה המבטח מקבל ממבטח המשנה עמלה על העברת העסק אליו. שיעור העמלה נקבע במסגרת היחסים המסחריים שבין המבטח למבטח המשנה. נוסף על כך, המבטח שומר לעצמו את רכיב הדמים המיוחס לסיכון המועבר למבטח המשנה. הסיבה העיקרית לכך היא שבדרך כלל המבטח המקומי הוא הגורם המטפל בסילוק התביעה, ולכן נגרמות לו הוצאות לאורך חיי החוזה בבירור התביעה. ביטוח לא יחסי מבוסס בעיקר על שכבות הפסדי יתר בביטוח (excess of loss). המבטח בישראל חשוף עד גובה מסוים (וכן מעל תקרת גובה הכיסוי בחוזה עם מבטח המשנה). לדוגמה, בחוזה שבו חלקו של מבטח המשנה מכל תביעה בענף רכב חובה יהיה החלק שמעל 100 אלף דולר ומתחת למיליון דולר, ישלם המבטח את סכומי התביעה הקטנים מ-100 אלף דולר וכן את אלו העולים על מיליון דולר.

דירקטוריון חברת הביטוח מחויב לדון אחת לשנה במדיניות החשיפה למבטחי משנה ובהערכות המבטח לניהול החשיפה ולבקררה עליה וכן לקבוע אותם למבטח משנה בודד ולקבוצת מבטחי משנה בעלי זיקה כלכלית. על הדירקטוריון לקיים את הדיון לאחר שעמד על איכות הכלים הקיימים במבטח לניהול החשיפה ולבקררה עליה כלפי מבטחי המשנה.

מדיניות החשיפה למבטחי משנה אמורה לכלול בין היתר את מדיניות ניהול החשיפה מול מבטחי משנה בענפים 'חיים', 'כללי' ו'בריאות', וכן הגדרת מסגרת חשיפה מרבית למבטחי המשנה, על-פי פרמטרים שיקבע הדירקטוריון. פרמטר כאמור יכול להיות איכותי, דוגמת דירוגו הבין-לאומי של מבטח המשנה.

19. רכיב דמים מורכב מסכומים המתווספים לפוליסה לכיסוי הוצאות מינהל והוצאות אחרות של המבטח, כגון דמי רישום ודמי פוליסה המוטלים על המבטח על-פי חוקי מסים והיטלים למיניהם.

חשיפה פירושה יתרות חובה של מבטח המשנה אצל המבטח, לרבות חלקו של מבטח המשנה בתביעות התלויות ובעתודה לסיכונים שטרם חלפו של המבטח (להלן 'יתרות חובה ברוטו'), בניכוי פיקדונות של מבטח המשנה אצל המבטח ובניכוי כתבי האשראי שניתנו כנגד חובו של מבטח המשנה. כמו כן יש להביא בחשבון את חלקו של מבטח המשנה בסכום הסיכון הביטוחי של המבטח במקרה של רעידות אדמה.

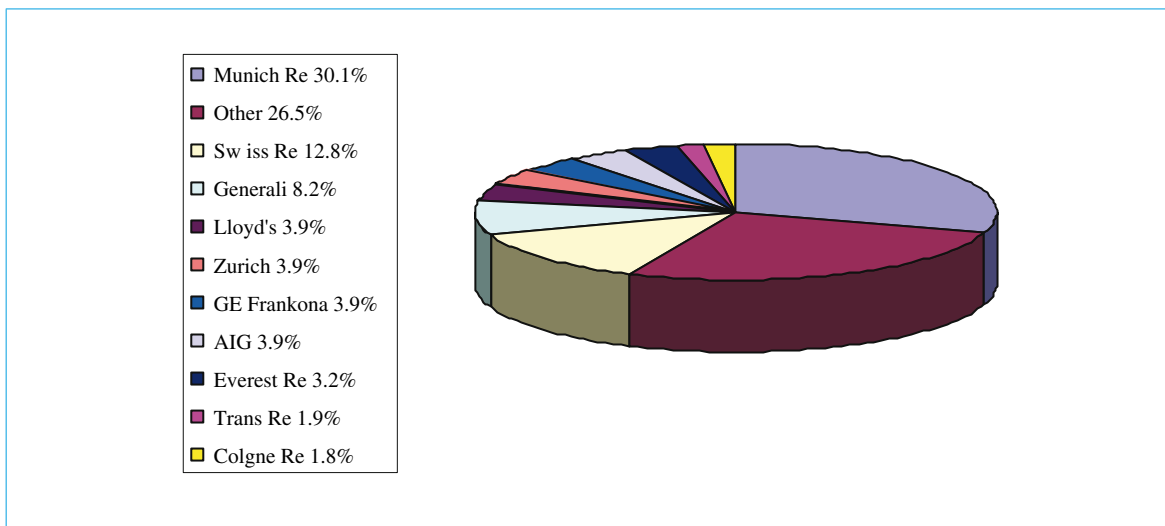
הגדרה זו של חשיפה מצביעה על סיכון האשראי הצפוי אם לא יעמוד מבטח משנה בתשלומי חלקו בתביעות. אם יפקיד מבטח המשנה פיקדונות במלוא גובה חלקו בתביעות התלויות ובעתודה לסיכונים שטרם חלפו, אזי לא יופיע מבטח משנה זה בחישוב החשיפה.

אפשר לראות בתרשים ב-11 כי 30.1% (לעומת 34.4% בשנה שעברה) מסך החשיפה הכולל של חברות הביטוח הפועלות בישראל הוא לחברת Munich Re, אשר דירוג האשראי שלה הוא A+ (לצורך השוואה, דירוג אשראי החוב החיצוני של מדינת ישראל הוא A-), ומעל 50% מסך החשיפה במשק היא לשלושת מבטחי המשנה הגדולים: Munich Re, Swiss Re ו-Generali. עם זה, ירדה חשיפה זו מ-54.9% בשנת 2004 ל-51.1% בשנת 2005.

החשיפה הכוללת של משק הביטוח למבטחי משנה המדורגים בדירוג A ומעלה עומדת על 92%.

תרשים ב-11

התפלגות החשיפה לפי מבטחי משנה לשנת 2005

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

חברות הביטוח בכל ענף ביטוח נוהגות לרכוש ביטוח משנה בשיעור שונה ומסוג שונה. כמו כן, חלוקת הפרמיות בין הענפים שונה מחברה לחברה, ולכן יהיה הבדל בין שיעור הפרמיה הנותר בשייר של כל חברה.

לוח ב-15 מציג את שיעור הפרמיה הנותר בשייר בחברות ביטוח לאורך שנים מספר. בביטוח חיים, החברות כמעט אינן רוכשות ביטוח משנה. הסיבה לשיעור הנמוך של הפרמיות בשייר בחברת AIG היא שפרמיות ביטוח החיים שלה הן בגין ריסק בלבד ואין בהן רכיב חיסכון. עקב כך, אחוז ניכר מהן מופנה לרכישת ביטוח משנה. ב'ביטוח ישיר' שיעורן של פרמיות המכילות רכיב חיסכון מכלל הפרמיות של החברה נמוך מבחברות אחרות, ועל כן גם בחברה זו שיעור הפרמיות בשייר נמוך. הימצאות רכיב חיסכון היא אחת הסיבות ששיעור הפרמיות בשייר ב'ביטוח ישיר' גבוה מזה שב-AIG.

לוח ב-15

שיעור דמי ביטוח/ פרמיות בשייר, באחוזים

חברה	ביטוח כללי			ביטוח חיים		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003
קבוצת כלל	67.7%	68.1%	68.6%	94.0%	94.8%	95.1%
קבוצת הראל	68.1%	69.2%	71.1%	94.3%	94.4%	96.4%
קבוצת מגדל	70.4%	71.6%	69.9%	97.2%	97.6%	97.4%
קבוצת הפניקס	81.8%	81.4%	81.2%	94.1%	94.3%	95.5%
מנורה	71.4%	76.1%	79.9%	92.1%	93.5%	92.6%
איילון	89.6%	90.9%	90.8%	93.6%	93.8%	93.0%
אליהו	93.2%	92.7%	93.3%	90.0%	91.0%	91.2%
הכשרת הישוב	75.8%	76.1%	89.4%	79.3%	81.5%	88.2%
ביטוח ישיר	94.4%	94.5%	93.8%	83.0%	84.5%	84.3%
AIG	82.6%	80.9%	82.6%	73.1%	71.2%	71.2%
ביטוח חקלאי	50.8%	54.1%	68.5%	-	-	-
שומרה	82.1%	84.8%	90.4%	-	-	-
שירביט	93.3%	93.7%	93.8%	-	-	-
ב.ס.ס.ח	32.2%	37.9%	36.7%	-	-	-
עזר - EMI	98.9%	98.8%	98.7%	-	-	-
אבנר וקרנית	99.6%	100.0%	100.0%	-	-	-
ממשלתיות*	63.5%	67.7%	69.6%	-	-	-
סה"כ	75.2%	76.1%	77.8%	94.5%	95.1%	95.6%

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות * קבוצת הממשלתיות כוללת את 'קרן נזקי טבע', 'אשרא' ו'ענבל'

הלימות ההון

כדי לוודא שחברות הביטוח תוכלנה לעמוד בהתחייבויותיהן למבוטחים בכל עת, אף אם בנקודת זמן מסוימת במהלך הפעילות הן סופגות הפסדים הנובעים מהתממשות הסיכונים שנמנו בפרק זה, קבע שר האוצר את תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998 (להלן תקנות ההון).

לוח ב-16

הרכב ההון העצמי המוכר והעתודה לסיכונים מיוחדים בחברות הביטוח

על בסיס נתוני סולו, במיליוני ₪

חברה	הון ראשוני מוכר '1'	הון משני מוכר '2'	הון עצמי מוכר '1+2'	הון עצמי נדרש	עודף/גרעון בהון העצמי	שיעור העודף/גרעון מתוך ההון העצמי הנדרש	עתודה לסיכונים מיוחדים בביטוח חיים
קבוצת כלל							
כלל	1,932.7	613.3	2,545.9	1,738.1	807.9	46.5%	232.4
אריה	304.6	-	304.6	330.2	-25.6	-7.8%	46.3
כלל אשראי	44.1	-	44.1	24.9	19.1	76.6%	-
קבוצת הראל							
הראל	831.6	232.5	1,064.1	1,020.9	43.2	4.2%	215.3
דקלה	124.3	-	124.3	122.0	2.3	1.9%	-
קבוצת מגדל							
מגדל	1,920.3	24.2	1,944.6	1,548.5	396.1	25.6%	414.6
המגן	240.0	-	240.0	230.6	9.4	4.1%	40.6
קבוצת הפניקס							
הפניקס	1,253.7	537.6	1,791.2	1,202.9	588.3	48.9%	115.5
הדר	492.9	-	492.9	492.2	0.7	0.1%	50.0
מנורה	1,082.5	399.6	1,482.1	1,348.1	134.0	9.9%	98.8
איילון	274.8	38.4	313.2	293.4	19.9	6.8%	13.2
אליהו	666.0	-	666.0	663.1	2.9	0.4%	47.8
הכשרת הישוב	184.1	92.1	276.2	275.1	1.1	0.4%	13.9
ביטוח ישיר	204.8	102.4	307.3	191.1	116.2	60.8%	18.5
AIG	159.8	-	159.8	101.6	58.3	57.4%	2.6
ביטוח חקלאי	131.5	-	131.5	87.3	44.2	50.6%	-
שומרה	54.9	-	54.9	50.3	4.7	9.3%	-
שירביט	92.8	-	92.8	75.8	17.0	22.4%	-
ב.ס.ס.ח.	51.8	6.4	58.3	45.5	12.7	28.0%	-
עזר	14.7	7.3	90.6	101.3	-10.8	-10.6%	-
אבנר	10.1	-	10.1	397.1	-386.9		-
ממשלתיות							
ענבל	56.2	-	56.2	49.9	6.2	12.4%	-
אשרא	15.1	-	15.1	12.4	2.6	20.7%	-
קרן נזקי טבע	6.5	-	6.5	6.2	0.3	4.4%	-
סך הכול - סולו	10,149.9	2,053.9	12,272.3	10,408.7	1,863.6	17.9%	1,309.5

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח סולו של החברות

הנתונים בלוח ב-16 מצביעים על מבנה ההון של חברות הביטוח. אפשר ללמוד מהם אילו חברות בחרו לגייס כספים ממקורות חיצוניים באמצעות הון משני ואילו חברות מתבססות על הון עצמי. ממוצע ההון המשני המוכר בחברות הביטוח הוא 16.7% (לעומת כ-15% בשנת 2004) מסך ההון המוכר. עם זה, עקב שינוי בתקנות ההון אנו עדים מראשית שנת 2004 לגיוס הון נרחב בכמה חברות ביטוח (וכן בחברות אחזקות של חברות ביטוח) באמצעות הון משני. במסגרת השינוי האמור, ההון העצמי המינימלי הנדרש מהחברות גדל בהתאמה להרחבת פעילותן.

את הגידול בפעילות אפשר למדוד בין היתר באמצעות גידול בפרמיות או באמצעות גידול בעתודות הביטוח. אם שיעור העלייה בהון גבוה משיעור העלייה בפרמיות, הרי שבעבור עלייה בסיכון המיוצג על-ידי הפרמיות ישנה עלייה גדולה יותר ברמת ההון. במדידת סיכון באמצעות הפרמיות ישנה הנחה סמויה כי היחס בין יחידת סיכון המתווספת לחברה לבין יחידת תקבול אינו משתנה.

מסקירת לוח ב-17 אפשר ללמוד כי ההון העצמי של החברות גדל בחמש השנים האחרונות בכ-71% לעומת גידול של כ-28% בלבד בפרמיות באותן שנים, ולכן מדד זה מצביע על שיפור ביציבותן. מבין החברות, בחמש השנים חלה צמיחה ניכרת בהונן העצמי של 'הראל', 'מנורה', 'אליהו' ו-AIG (יותר מ-200%). בכך יש כדי להעיד על התפתחות מהירה של החברות, בעיקר בפעילות בענף הביטוח הכללי. ב'מנורה' אפשר להסביר את הצמיחה ברכישת קרן הפנסיה 'מבטחים החדשה' החולשת על יותר מ-50% מענף הפנסיה. גם קבוצת הביטוח הגדולות 'מגדל', 'כלל' ו'הפניקס' הציגו שיעורי צמיחה של עשרות אחוזים בהון העצמי.

לוח ב-17

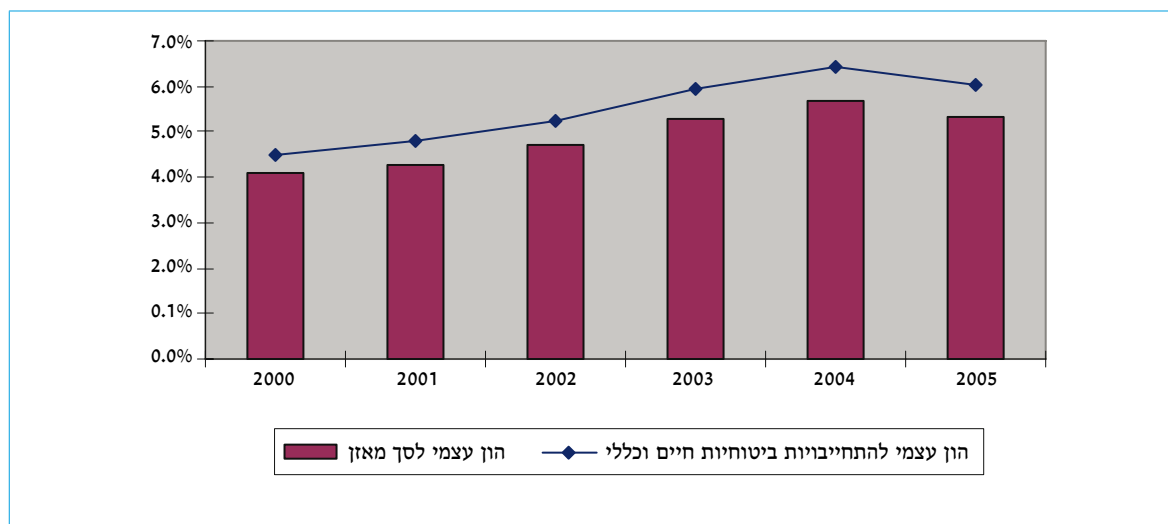
מדדים לבחינת הלימות ההון: התפתחות ההון העצמי בחברות הביטוח
על בסיס נתוני סולו, במיליוני ₪

2005	2004	2003	2002	2001	חברה
קבוצת כלל					
1,932.7	1,780.9	1,456.0	1,323.3	1,249.6	כלל
428.3	416.9	356.3	288.7	280.9	אריה
44.1	36.7	30.1	25.7	25.5	כלל אשראי
קבוצת הראל					
831.6	674.0	742.0	293.9	255.1	הראל
162.4	123.2	93.7	69.1	64.5	דקלה
קבוצת מגדל					
1,920.3	1,647.5	1,527.8	1,282.1	1,177.2	מגדל
318.1	263.2	280.9	216.5	199.8	המגן
קבוצת הפניקס					
1,253.7	1,200.5	1,026.3	804.1	670.3	הפניקס
492.9	535.8	444.1	501.2	459.6	הדר
1,082.5	880.3	529.4	373.3	337.3	מנורה
274.8	247.4	203.8	152.3	130.7	איילון
666.0	436.3	314.1	172.0	206.9	אליהו
184.1	174.2	146.4	125.3	119.0	הכשרת הישוב
204.8	184.8	172.2	160.2	139.4	ביטוח ישיר
159.8	143.0	124.5	67.8	51.3	AIG
131.5	118.0	106.6	103.9	97.1	ביטוח חקלאי
54.9	53.2	55.8	55.2	57.0	שומרה
92.8	77.5	62.9	58.2	57.8	שירביט
51.8	46.2	48.1	47.1	22.5	ב.ס.ס.ח
14.7	27.1	27.2	24.1	29.8	עזר
458.5	1,168.8	985.1	582.7	317.4	אבנר
ממשלתיות					
56.2	55.4	53.4	50.8	49.7	ענבל
100.2	94.9	94.3	94.2	106.4	אשרא
6.5	6.8	6.8	6.6	6.9	קרן נזקי טבע
10,923.4	10,392.6	8,887.7	7,168.9	6,377.5	סך הכול - סולו

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון, על בסיס דיווח סולו של החברות

תרשים ב-12

מדדים לבחינת הלימות ההון: שיעור הון עצמי מסך נכסים, שיעור הון עצמי מהתחייבויות ביטוחיות חיים וכללי

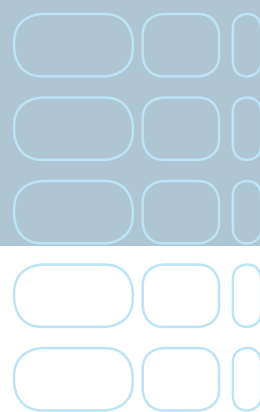

המקור: נתוני הדוח השנתי של חברות הביטוח ועיבודי אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון, על בסיס דיווח מאוחד של החברות

מתרשים ב-12 אפשר ללמוד על התפתחות שיעור ההון מסך הנכסים ומסך ההתחייבויות הביטוחיות 'חיים' ו'כללי'. ראוי לזכור כי ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים כוללות חיסכון של המבוטחים הנצבר בתכניות משתתף ברווחים (קרי, עתודות הביטוח). אין בנתוני חברות הביטוח הפרדת עתודות בגין רכיב הריסק הכלול בתכניות אלו. חלק זה של העתודה – חסכון המבוטחים – אינו מייטיב לשקף את מצב הלימות ההון, מפני שהסיכון מושג על המבוטחים. כלומר, במקרה של הפסדים יוקטנו חסכוניות המבוטחים. מנגד, הסיכון בגין רכיב הריסק בעתודה חל על חברת הביטוח. ככל שהלימות ההון טובה יותר, הסיכוי שיתממש סיכון ביטוחי והחברה לא תוכל לעמוד בהתחייבויותיה נמוך יותר. אפשר לראות כי לאורך השנים חל שיפור בהלימות ההון, אם כי בשנת 2005 חלה ירידה קלה שהחזירה את המדדים למצבם בשנת 2003. שיעור ההון מההתחייבויות הביטוחיות 'חיים' ו'כללי' עלה מ-4.5% בשנת 2000 ל-6.4% בשנת 2004 וירד ל-6% בשנת 2005, ושיעורו מסך המאזן עלה מ-4.1% ל-5.7% וירד ל-5.3% בהתאמה.

בשנת 2005 גדלו ההון העצמי, סך המאזן וההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים ובביטוח כללי לעומת שנת 2004 (5.5%, 12.6% ו-12.8% בהתאמה). מכאן שירידה בשיעורים האמורים לעיל נובעת מהעלייה המתונה יותר בהון העצמי לעומת העלייה שהתרחשה בסך המאזן וההתחייבויות הביטוחיות. בשנת 2005 היה גידול ברווחי חברות הביטוח בשיעור 19.76% לעומת שנת 2004. עם זה, חל גידול של ממש – 47.95% – בחלוקת הדיבידנד. מכאן נראה שהגידול המתון יחסית בהון העצמי נובע מהגידול הניכר בחלוקת דיבידנדים בשנת 2005. כך למשל חילקה חברת הפניקס דיבידנד בסך 250 מיליון ₪, וחברת כלל חילקה דיבידנד בסך 350 מיליון ₪.

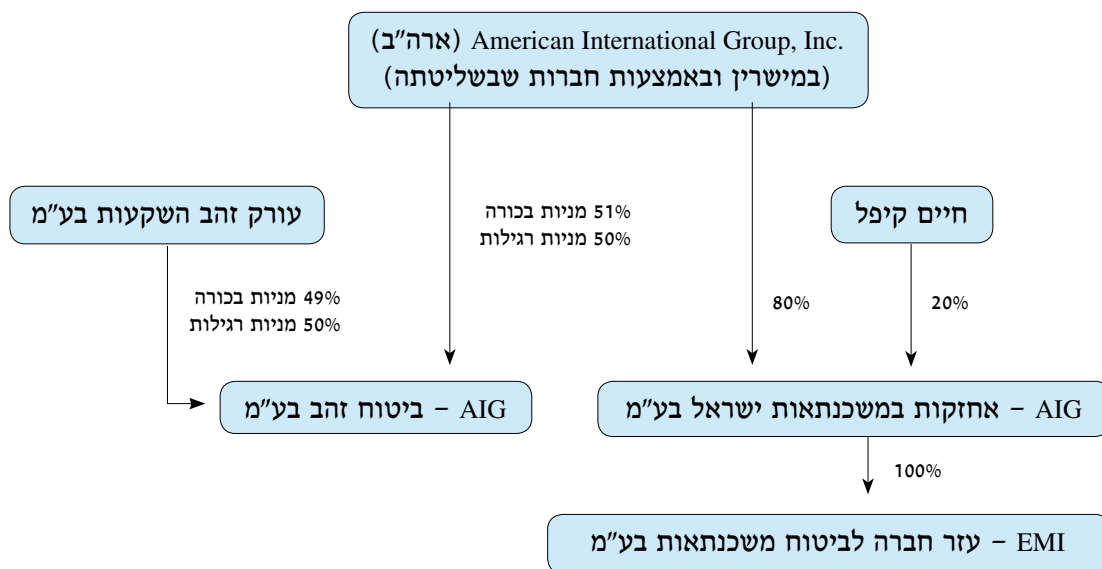
נספחים

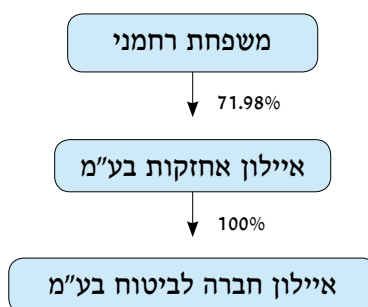
נספח א: תרשימי אחזקה של המחזיקים העיקריים בחברות הביטוח הישראליות

(בדילול מלא) נכון ליום 31 בדצמבר 2005

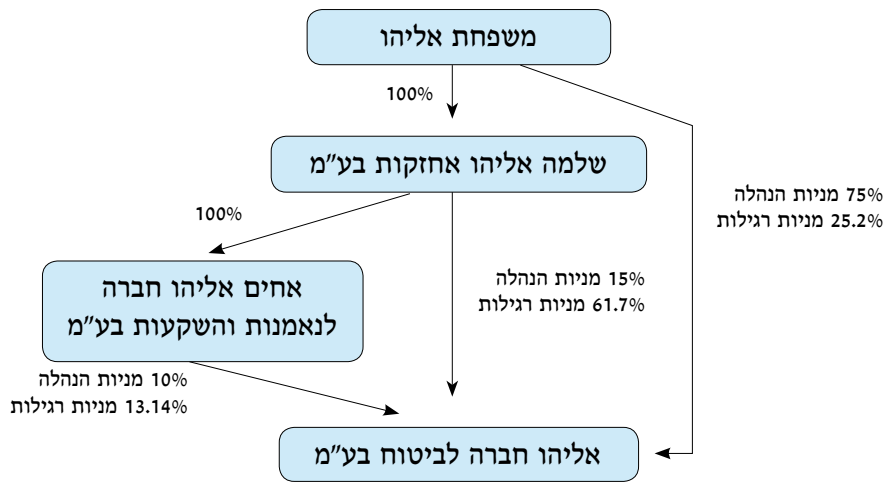
קבוצת AIG

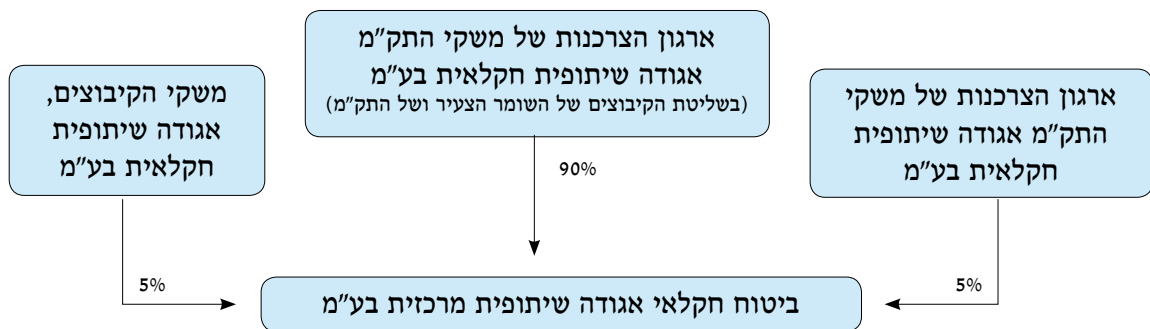
איילון חברה לביטוח בע"מ

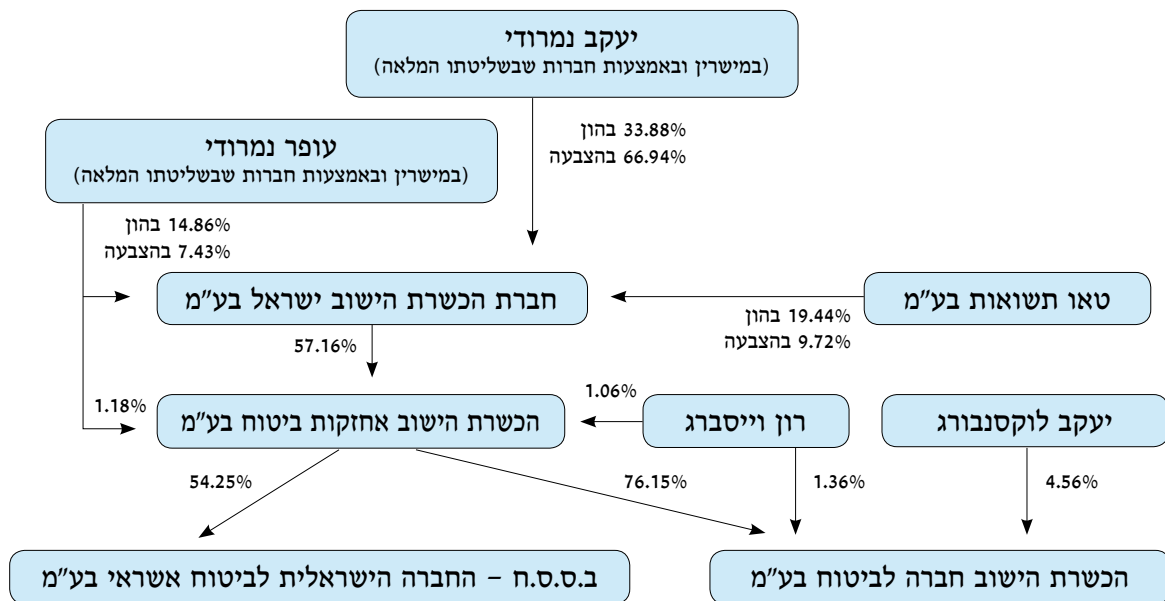
אליהו חברה לביטוח בע"מ

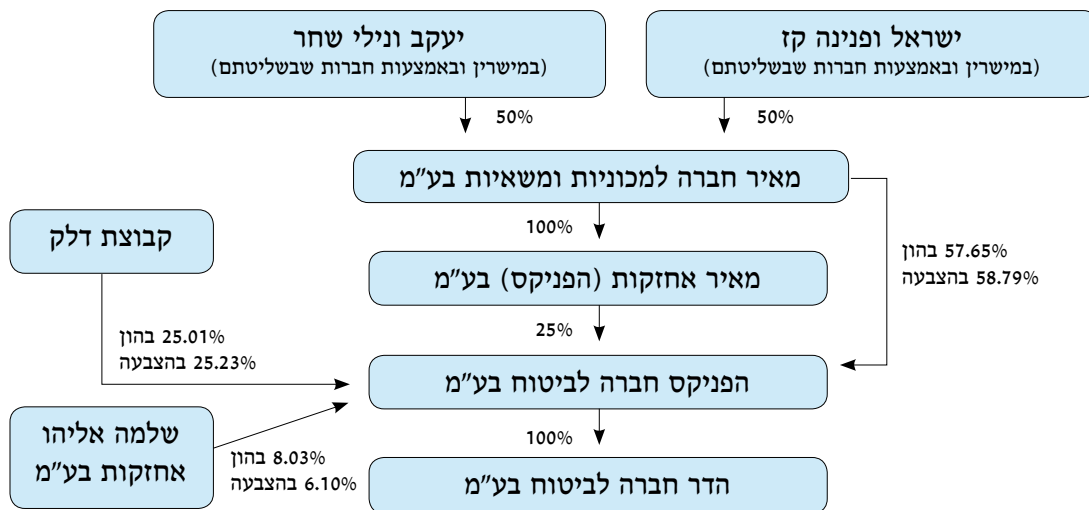
ביטוח חקלאי - אגודה שיתופית מרכזית בע"מ

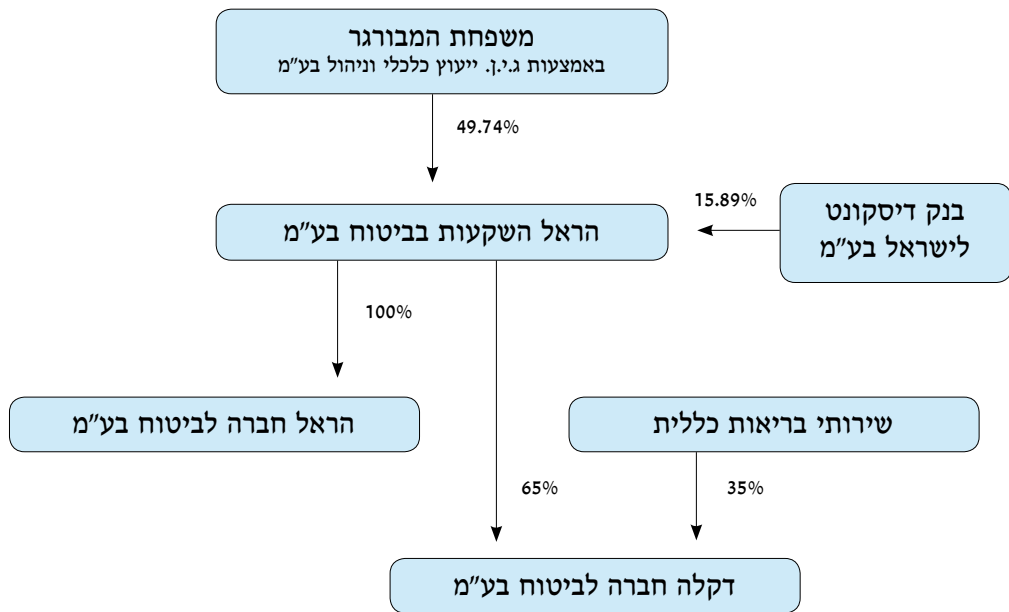
קבוצת הכשרת הישוב

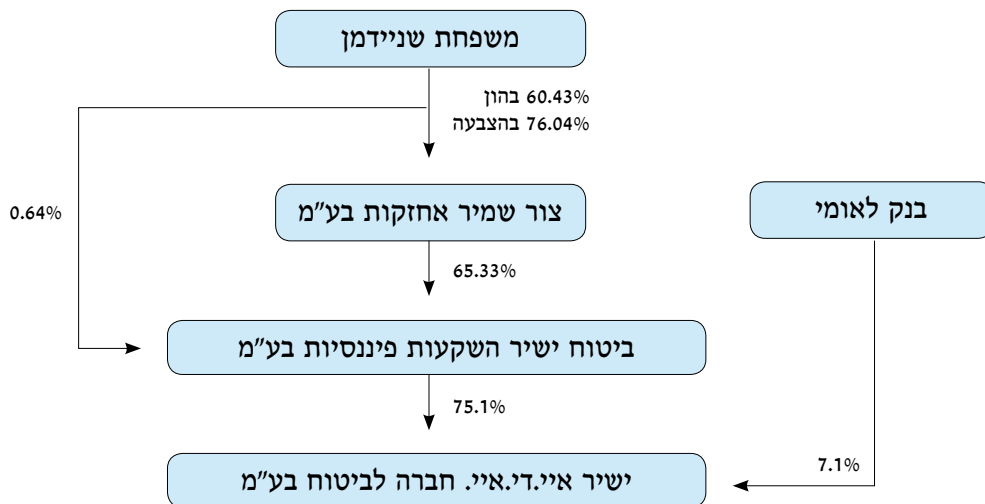
קבוצת הפניקס

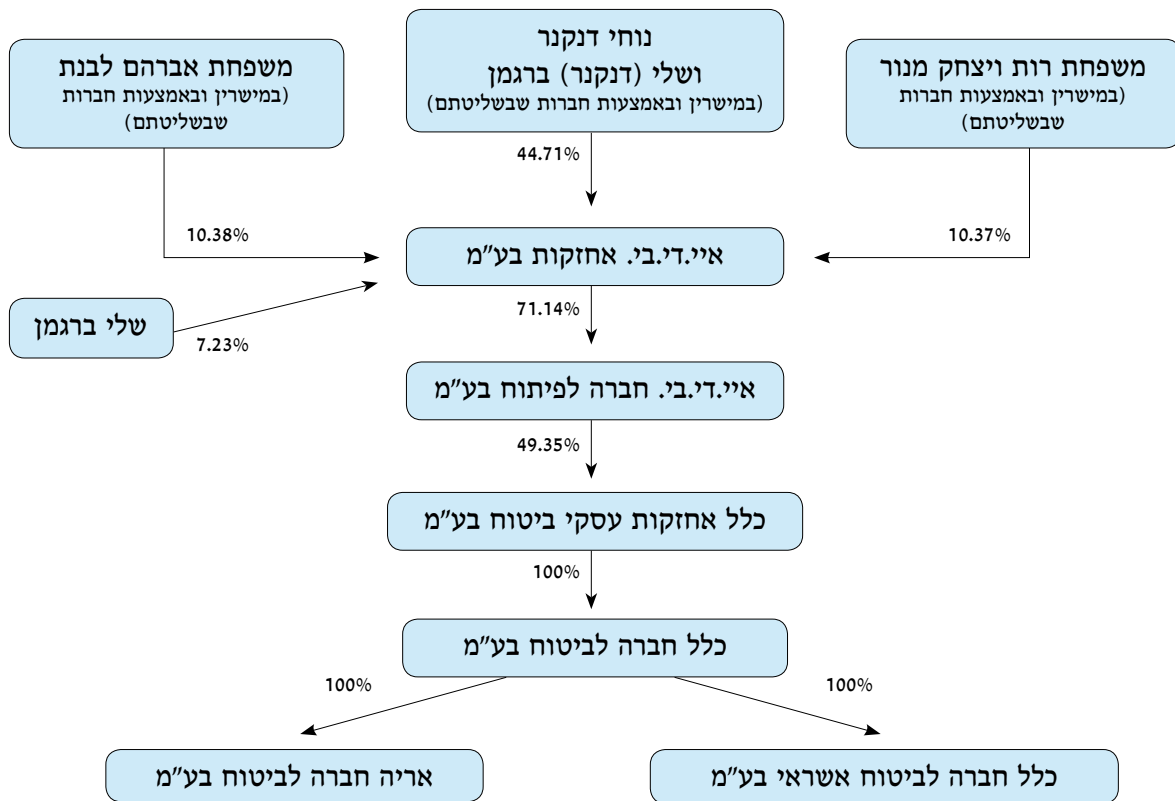
קבוצת הראל

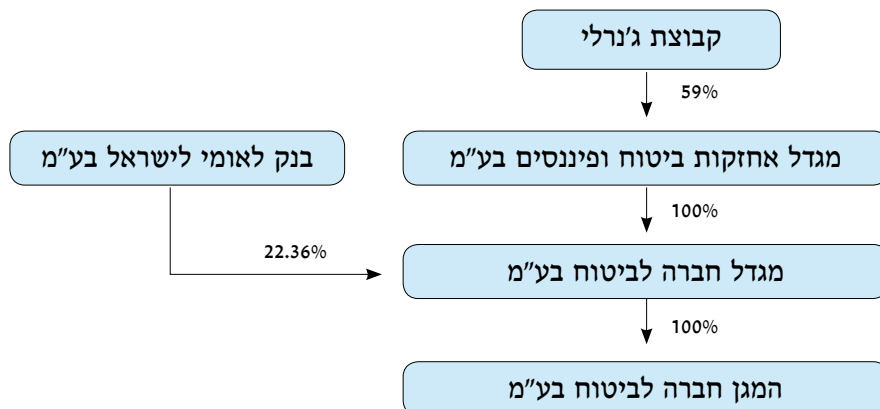
ישיר איי.די.איי. חברה לביטוח בע"מ

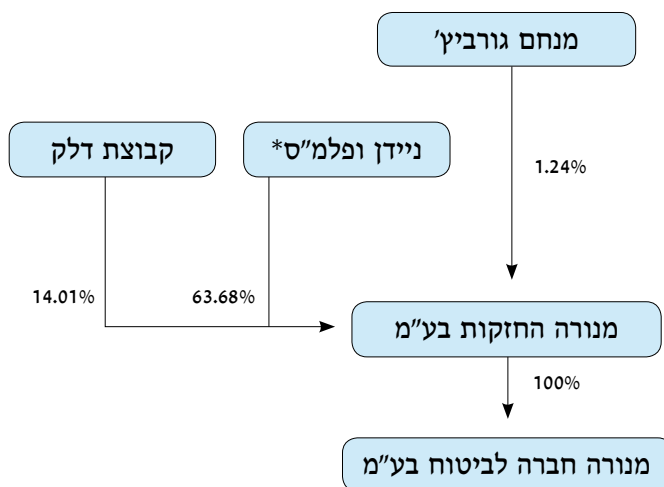
קבוצת כלל ביטוח

קבוצת מגדל

מנורה חברה לביטוח בע"מ

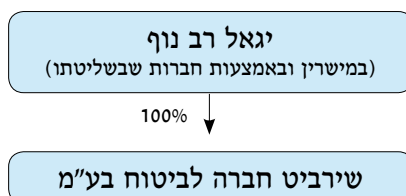

* אחזקה בנאמנות בעבור מנחם גורביץ

שומרה חברה לביטוח בע"מ

שירביט חברה לביטוח בע"מ

נספח ב: חברות ביטוח פעילות ופעילות רישוי בשנת 2005

חברות ישראליות

- אבנר – איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ (יישוב תביעות בלבד)
- EMI עזר – חברה לביטוח משכנתאות בע"מ
- AIG – ביטוח זהב בע"מ
- איילון – חברה לביטוח בע"מ
- אליהו – חברה לביטוח בע"מ
- אריה – חברה ישראלית לביטוח בע"מ
- אשרא – החברה הישראלית לביטוח סיכוני סחר-חוץ בע"מ
- ב.ס.ס.ח – החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ
- ביטוח חקלאי – אגודה שיתופית מרכזית בע"מ
- דקלה – חברה לביטוח בע"מ
- הדר – חברה לביטוח בע"מ
- הכשרת הישוב – חברה לביטוח בע"מ
- המגן – חברה לביטוח בע"מ
- הפניקס הישראלי – חברה לביטוח בע"מ
- הראל – חברה לביטוח בע"מ
- ישיר איי.די.איי – חברה לביטוח בע"מ
- כלל – ביטוח אשראי בע"מ
- כלל – חברה לביטוח בע"מ
- מגדל – חברה לביטוח בע"מ
- מנורה – חברה לביטוח בע"מ
- עומר – קרן לביטוח הדדי
- ענבל – חברה לביטוח בע"מ
- קרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות
- שומרה – חברה לביטוח בע"מ
- שירביט – חברה לביטוח בע"מ

חברות זרות

דלוג חברה לביטוח בע"מ
ציריך אינשורנס קומפני
קומפני פרנסיז ד'אשורנס פור לה קומרס אקסטריאר

מורשי חתמי לויידס

אטלס ביטוחים בע"מ
איחוד סוכנויות ביטוח בע"מ
המשמר שירות לביטוח בע"מ
מארש ישראל סוכנות לביטוח בע"מ
סוכנות לאומית לביטוח בע"מ
סוכנויות פלתורס ביטוח בע"מ
חידוש סוכנויות לביטוח בע"מ
גבי לכמן סוכנות לביטוח (1987) בע"מ
ש. מדנס סוכנות לביטוח (1989) בע"מ
אמינים – חתמים בינ"ל – סוכנות לביטוח (1990) בע"מ
דוידוף סוכנות ביטוח חוץ (1994) בע"מ
רוזן קלמן ובנו – חתמים בינלאומיים (1995) בע"מ
רונביט סוכנות לביטוח יהלומים (1997) בע"מ
קורין סוכנות לבטוח (1997) בע"מ
סקוריטס סוכנות ביטוח בע"מ
טרסט סוכנות לביטוח (1998) בע"מ
מעגן חתמים בינלאומיים סוכנות לביטוח (2001) בע"מ
רמון גרניט/תורן חתמים בינלאומיים, סוכנות לביטוח ימי (2003) בע"מ
ברזון עמית סוכנות לביטוח אלמנטרי (1993) בע"מ
ביט-על סוכנות לביטוח (1998) בע"מ

א. הענקת רישיונות

מבטח ישראלי

1. דקלה חברה לביטוח בע"מ – ביום 25 בינואר 2005 הוענק לחברת דקלה רישיון בענף ביטוח חיים מוגבל לביטוח סיעודי, נוסף על ענפי הביטוח שהיו קיימים ברישיונה.
2. מיטב פנסיה בע"מ – ביום 24 באוגוסט 2005 ניתן רישיון ל'מיטב' לעסוק כקרן פנסיה בענף פנסיה.

מבטחי חוץ

- ציריך אינשורנס קומפני – ביום 7 בפברואר 2005 הוענק לחברה השוויצרית – ציריך אינשורנס, בייצוגה של המשמר סוכנות לביטוח בע"מ מקבוצת הראל, רישיון מבטח חוץ בענפי הביטוח הכללי כדלהלן:
- ביטוח מפני תאונות אישיות, ביטוח מפני מחלות ואשפוז, ביטוח מפני אחריות מעבידים, ביטוח מקיף לדירות ולבתי עסק, ביטוח מטענים בהובלה, ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח מפני אבדן רכוש, ביטוח הנדסי, ביטוח מפני אחריות למוצרים פגומים וביטוח מפני סיכונים אחרים.

מורשי לחתמי לויידס

1. ברזון עמית סוכנות לביטוח אלמנטרי (1993) בע"מ – ביום 18 באוגוסט 2005 הוענק רישיון מבטח חוץ לברזון עמית לעסוק כמורשה לחתמי לויידס בישראל בביטוח מפני סיכונים אחרים לכיסוי יהלומים (בלוק בלבד) – Jewelers Block.
2. ביטעל סוכנות לביטוח (1998) בע"מ – ביום 18 באוגוסט 2005 ניתן רישיון מבטח חוץ לביטעל לעסוק כמורשה לחתמי לויידס בישראל בביטוח מטענים בהובלה.

ב. ביטול רישיונות

מבטח ישראלי

1. קונטיננטל חברה לביטוח ימי (בניהול מורשה) בע"מ – ביום 10 באוגוסט 2005 בוטל הרישיון לחברת הביטוח קונטיננטל (בניהול מורשה) בענף ביטוח מטענים בהובלה, הענף היחיד שבו הורשתה לעסוק.
2. הסנה חברה ישראלית לביטוח (בניהול מורשה) בע"מ – ביום 24 באוגוסט 2005 בוטל הרישיון של חברת הביטוח הסנה (בניהול מורשה) בכל ענפי הביטוח שהיו רשומים ברישיונה.

3. רותם חברה לביטוח (בניהול מורשה) בע"מ –

ביום 24 באוגוסט 2005 בוטל הרישיון של חברת הביטוח רותם (בניהול מורשה) בכל ענפי הביטוח שהיו רשומים ברישיונה.

מבטחי חוץ

אלפינה חברה לביטוח בע"מ –

בעקבות המיזוג של חברת הביטוח אלפינה עם חברת ציריך ומתן הרישיון לפעול בישראל לחברת ציריך, בוטל ביום 1 בפברואר 2005 הרישיון של אלפינה כמבטח חוץ בישראל בכל ענפי הביטוח שהיו רשומים ברישיונה. סוכנות הביטוח המשמר ייצגה את 'אלפינה' בארץ.

מורשי לחתמי לויידס

1. טרסט סוכנות לביטוח (1998) בע"מ –

מהרישיון של סוכנות הביטוח טרסט בתור מורשה לחתמי לויידס בוטל ביום 3 באוגוסט 2005 ענף הביטוח ההנדסי. הרישיון עם יתר הענפים נשאר בתוקף.

2. מזרח שירות לביטוח בע"מ –

ביום 3 באוגוסט 2005 בוטל הרישיון של סוכנות הביטוח מזרח בתור מורשה לחתמי לויידס בכל ענפי הביטוח שהיו רשומים ברישיונה.

3. מאירי סוכנות לביטוח (1988) בע"מ –

ביום 3 באוגוסט 2005 בוטל הרישיון של סוכנות הביטוח מאירי בתור מורשה לחתמי לויידס בכל ענפי הביטוח שהיו רשומים ברישיונה.